

Muziekstudio's op middelbare scholen: de kunst van het klooiën
Onderzoek naar het zelfstandig gebruik van muziekstudio's op twee middelbare scholen

Désirée Ceulemans en Vincent Lamers
Master kunsteducatie
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten

Muziekstudio's op middelbare scholen: de kunst van het klooien

Onderzoek naar het zelfstandig gebruik van muziekstudio's op middelbare scholen

Désirée Ceulemans en Vincent Lamers
Praktijkonderzoek Mater Kunsteducatie
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten

Amsterdam, juni 2015

Inhoudsopgave

Samenvatting	6
Voorwoord	7
1. Inleiding.....	8
1.1 Muziekstudio's op middelbare scholen en authentieke kunsteducatie.....	8
1.2 De kenmerken van de theorieën van Green en Wilson	9
1.3 Doelstelling en vraagstelling	10
1.4 Waar hebben we het over?.....	11
1.5 Leeswijzer	12
2. Methode.....	13
2.1 Soort onderzoek	13
2.2 Steekproeftrekking	13
2.3 Dataverzameling	13
2.4 Data-analyse.....	14
3. Muziekstudio's op middelbare scholen in de praktijk	15
3.1 Omschrijving scholen en respondenten.....	15
3.1.1 Omschrijving van de onderzochte scholen en hun muziekstudio's.....	15
3.1.2 Omschrijving van de onderzochte muziekdocenten	16
3.1.3 Omschrijving van de onderzochte bands.....	17
3.2 Het informele leren van scholieren in muziekstudio's op school.....	19
3.2.1 Waarom zijn er muziekstudio's op school?.....	19
3.2.2 Wat gebeurt er in de muziekstudio's volgens de muziekdocenten?.....	20
3.2.3 Green 1 en 4: De muziekkeuze van de bandjes.....	21
3.2.4 Green 2: Het gebruik van notatie en instructies tijdens het repeteren	22
3.2.5 Green 3: Peer teaching	23
3.2.6 Green 5: integratie, de kunst van het klooiën	24
3.2.7 De rolverdeling in de bandjes.....	24
3.2.8 Het derde pedagogisch gebied: de verhouding tussen docent en leerling.....	26
3.2.9 Thuiskunst op school?.....	28
3.2.10 Het gebruik van de muziekstudio's tijdens de reguliere lessen	28
3.2.11 Het ideaalbeeld van de muziekstudio's	29
4. Conclusie	31
4.1 Hoe leren popbandjes op middelbare scholen?	31
4.1.1 Waarom zijn er muziekstudio's en wat er gebeurt daar volgens docenten?.....	31
4.1.2 Klopt de theorie van Green?	32
4.1.3 Wie is de baas in de band?	34
4.1.4 Bestaat er een derde pedagogisch gebied rond de muziekstudio's?	34
4.1.5 Zijn de muziekstudio's een vorm van thuiskunst?	35
4.2 Het gebruik van muziekstudio's tijdens reguliere muzieklessen.....	36
4.3 Samenvatting	37
5. Discussie.....	38

6. Aanbevelingen.....	40
6.1 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	40
6.2 Aanbevelingen werken in de muziekstudio's.....	40
Referenties.....	42
Bijlages.....	43
Bijlage 1: Topiclijst bands	43
Bijlage 2: Vragenlijst bands	45
Bijlage 3: Topiclijst docenten.....	46
Codebomen	48

Samenvatting

Als voor het vak muziek in het voortgezet onderwijs een praktisch insteek wordt gekozen, dan mogen goede randvoorwaarden niet ontbreken. Steeds vaker richten middelbare scholen daarom muziekstudio's in. Deze oefenruimtes zijn voorzien van popinstrumentarium en worden tijdens reguliere muzieklessen gebruikt om groepsopdrachten uit te voeren. Er blijkt echter ook veelvuldig buiten de reguliere muzieklessen om gebruik gemaakt te worden van de muziekstudio's door bandjes die daar zelfstandig repeteren. Er is bij de muziekdocenten op de scholen een beperkt beeld van wat ze daar doen; ze zijn er immers zelf niet bij. In dit onderzoek proberen we te achterhalen hoe leerlingen leren in de studio tijdens reguliere muzieklessen en hoe bandjes zelfstandig repeteren, buiten de reguliere lessen. Hierbij toetsen en beschrijven wij de theorieën van Lucy Green (2011) en Brent Wilson (2011). Green beschrijft vijf kenmerken van het informele leren van popmuzikanten. Wilson beschrijft het derde pedagogische gebied, waar leerlingen en docenten kennis delen op een gelijkwaardig niveau. Ons onderzoek vond plaats op twee middelbare scholen in de Randstad, waar wij vier bandjes en vier docenten hebben geïnterviewd. Daarnaast hebben we video-opnamen gemaakt van bandrepetities.

Na analyse van onze onderzoeksresultaten komen de volgende conclusies naar voren:

- Popbandjes spelen muziek die ze zelf hebben gekozen op basis van hun muzikale voorkeur die genoeg door de bandleden gedeeld wordt.
- Onervaren bandjes spelen het origineel zo veel mogelijk na, maar houden daarbij wel rekening met hun eigen niveau.
- Muzikanten (die net beginnen) maken gebruik van notatie in verschillende vormen die veelal via het internet te vinden is.
- Muzikanten die eigen nummers spelen, spelen veelal op gehoor.
- De muzikanten zijn meestal niet autodidact en krijgen vrijwel allemaal les op hun instrument.
- De muzikanten leren veel via peer teaching.
- Bij bandjes met ervaring worden luisteren, optreden, improviseren en componeren geïntegreerd. Dit doelgerichte klooiën kan tot nieuwe nummers leiden.
- De leider in de band is vaak iemand met veel muzikale ervaring. In bandjes zonder duidelijke leider, nemen verschillende groepsleden initiatieven. Zij sturen elkaar aan.
- Onder de juiste voorwaarde kan er een derde pedagogische gebied ontstaan rond de muziekstudio's.
- Muziekstudio's worden tijdens reguliere lessen ingezet om verschillende groepjes leerlingen tegelijkertijd opdrachten uit te laten voeren die vooral gericht zijn op het leren bespelen van popinstrumentarium of het spelen/ zelf ontwerpen van popnummers.

Voorwoord

Désirée Ceulemans “Al 5 jaar geef ik les op een middelbare school als muziekdocent. Ik kom uit de klassieke wereld waarin ik braaf met mijn bladmuziek sonates en fluitconcerten heb gespeeld. Ik heb in mijn jaren toen ik nog op het conservatorium studeerde, nog een poging gedaan tot jazzdwarsfluit. Het was voor mij hartstikke moeilijk om de noten los te laten en te luisteren naar mijn gevoel. Om te spelen wat ik zelf wilde spelen.

Op de school waar ik nu les geven hebben we “kunstklas”. Leerlingen kunnen voor muziek kiezen en doen auditie op hun eigen instrument. Naast de reguliere lessen krijgen ze twee uur extra muziekles. Tussen de 15 a 20 leerlingen spelen vervolgens samen, onder leiding van een docent. Als docent schrijf ik de partijen uit en de leerlingen spelen. Van noten. Op mijn muziekstandaard staat een partituur van 15 bladzijdes lang. Is dit hoe bandjes repeteren?

Vanwege mijn klassieke achtergrond heb ik er niet heel veel verstand van. Het voelt veilig om op deze manier les te geven en het resultaat is eigenlijk altijd goed. Ook tijdens de gewone lessen leren de leerlingen noten lezen. Maar als ze een vrije opdracht krijgen om een eigen gekozen liedje te spelen op het keyboard, zoeken ze op hun mobiel een YouTube tutorial. Hier wordt soms op een zeer onmuzikale manier een lied uitgelegd. Zonder noten.

Dit onderzoek gaat over hoe popbandjes repeteren. Ik ben erg benieuwd hoe ze daar leren en hoe ze het repeteren aanpakken. Is er een bandleider? Luisteren ze veel naar elkaar of lopen ze alleen maar te klooiën? Ik hoop van dit onderzoek veel te leren en ik ga proberen de bevindingen toe te passen in de praktijk.”

Vincent Lamers “In de loop der jaren heb ik menig bandje versleten. In allerlei soorten bandjes heb ik mijn geluk als muzikant gezocht: jazzcombo's, popbandjes, coverbandjes voor al uw feesten en partijen en de laatste jaren in een akoestisch kwartet met eigen werk. Hoewel mijn muzikantengeluk vooral op het podium te vinden is, heeft het repetitieproces mij altijd gefascineerd. Hoe de rolverdeling is tijdens dat proces blijft altijd spannend. Er bestaat een frictie tussen het idee dat iedereen een gelijke inbreng moet kunnen hebben en de behoefte aan iemand met een duidelijke muzikale visie die de knopen doorhakt. Zowel bij ervaren als onervaren muzikanten kan die spanning nog wel eens tot de nodige conflicten leiden, weet ik inmiddels uit ervaring.

Ik ben zelf op de middelbare school begonnen met het spelen in bandjes. Ik werd daarbij geïnspireerd door de muziekleraar op school die zelf in een plaatselijk beroemd popbandje speelde en ons hielp met spullen en advies. Het was een mooie tijd met veel passie en weinig succes. Tegenwoordig kom ik veel middelbare school bandjes tegen in mijn werk als jurylid voor een talentenjacht onder middelbare scholieren in Haarlem en omgeving. In de passie waarmee ze hun optredens geven herken ik mijn eigen drang om de wereld te bestormen van toen.

Tijdens mijn rondgang langs de middelbare scholen voor die talentenjacht vertelde een enthousiaste muziekdocente dat ze nu twee muziekstudio's op school hadden. Ze was er erg trots op, we kregen gelijk een rondleiding. “En het mooie is: ze zijn elke pauze bezet met bandjes die zelfstandig aan het repeteren zijn”, voegde ze ons tijdens de rondleiding toe. Een half jaar later belde een studievriend op die op zijn school maar liefst vijf muziekstudio's ging openen. Kennelijk hebben dus meerdere scholen de luxe van deze muziekstudio's. Maar lang niet alle scholen; de school van mijn dochter heeft er geen.

Waarom kiezen sommige scholen wel voor het inrichten van muziekstudio's en andere niet? Brandt het heilige vuur van de popbandjes tegenwoordig in de muziekstudio's op middelbare scholen? Repeteren zij nog steeds op dezelfde manier als ik dat vroeger deed? Worden zij ook geïnspireerd door bevlogen muziekdocenten? Hoe zou je wat van die passie over kunnen brengen naar de reguliere muziekles? Op deze vragen proberen we in dit onderzoek antwoord te geven.”

1. Inleiding

1.1 Muziekstudio's op middelbare scholen en authentieke kunsteducatie

In Nederland zijn de laatste jaren op een aantal middelbare scholen muziekstudio's ingericht. Deze studio's zijn voorzien van popinstrumentarium, versterkers en zanginstallaties. Zij zijn in de eerste plaats ingericht om tijdens de muzieklessen leerlingen in groepjes zelfstandig opdrachten te kunnen laten uitvoeren. Een belangrijk neveneffect is echter dat de muziekstudio's ook buiten de lessen om, in pauzes en voor en na schooltijd, gebruikt worden door scholieren om zelf muziek te maken. Wat gebeurt er op die momenten in de studio's?

Op de master Kunsteducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, is authentieke kunsteducatie een vooraanstaand onderzoeksgebied. Haanstra (2011) houdt hiervoor een pleidooi:

“De kracht van authentieke kunsteducatie is dat die tracht de relatie met de alledaagse en spontane kunstbeoefening en kunstbeleving van leerlingen te handhaven, maar dat het tevens een toegang wil verschaffen tot het domein van de experts en de vakdisciplines.”(p.8)

Authentieke kunsteducatie gaat uit van de gedachte dat het waardevol is om te kijken naar de manier waarop leerlingen buiten school zelfstandig leren. Als je die manier van informeel leren kunt gebruiken in opdrachten op school, zou dat de motivatie voor die opdrachten kunnen verhogen. Dit biedt de mogelijkheid om uitgaande van de inhoud en de leerprocessen die leerlingen buiten school opdoen, binnen school een verbinding te maken met de professionele kunstwereld.

De kunst die leerlingen zelf buiten school uit zichzelf maken wordt 'thuiskunst' genoemd, in tegenstelling tot het begrip 'schoolkunst' dat refereert aan de kunstproducten die leerlingen vanuit opdrachten op school produceren. Een hypothese van ons is dat het spelen in een band van jongeren in een muziekstudio op school buiten schooltijd, een voorbeeld van thuiskunst is. Zij spelen daar immers op eigen initiatief en zelfstandig zonder aanwezigheid van een docent. Hoewel dit repeteren op school plaatsvindt, zou je het daarom toch als thuiskunst kunnen beschouwen. Met dit onderzoek willen wij als muziekdocenten kijken hoe deze groep leerlingen, vanuit eigen initiatief, leert.

In een Engels onderzoek naar hoe popmuzikanten leren, beschrijft Lucy Green (2002) vijf belangrijke kenmerken van het informele leerproces van deze groep. Hieronder worden die kenmerken beschreven. Met die kenmerken uit 2002 heeft Green een onderzoek opgezet op een aantal middelbare scholen in Londen, waarbij ze de informele manier van leren van popmuzikanten gebruikte in reguliere muzieklessen. Zij schreef daar in 2006 een artikel over, dat in 2011, in het Nederlands vertaald, werd gepubliceerd in Cultuur + Educatie. Al deze artikelen zijn gebaseerd op interviews met popmuzikanten die inmiddels 15 jaar geleden hebben plaatsgevonden. We willen kijken of haar bevindingen nog steeds gelden of dat er ook nog andere zaken een rol spelen. We zijn ook benieuwd of scholieren hetzelfde leren als de groep popmuzikanten die Green (2002) destijds heeft onderzocht.

Daarnaast zijn we geïnteresseerd of rond muziekstudio's op middelbare scholen een zogenaamd derde pedagogisch gebied is ontstaan. Dit derde pedagogische gebied, beschreven door Brent Wilson (2011), is een domein dat zich tussen thuiskunst en schoolkunst in bevindt. Het zou een gebied zijn waarin leerlingen goed in de kunstwereld ingevoerd kunnen raken. Zouden de muziekstudio's buiten schooltijd als zo'n derde pedagogische gebied kunnen functioneren? Wat zijn de regels binnen dat gebied, hoe vrij zijn de leerlingen om te bepalen wat en hoe zij leren in de studio's en vooral: wat is daarbij de rol van de docent? Geeft hij in de rol van conciërge alleen de sleutel af en controleert hij af en toe of de leerlingen zich wel aan de regels houden, of vindt er in

zijn rol als professionele muzikant ook een inhoudelijke uitwisseling plaats over het spelen in een popbandje en over popmuziek in het algemeen?

Bij de eerste oriënterende gesprekken met muziekdocenten bleken al snel twee zaken. De docenten zijn trots dat zij muziekstudio's op hun school hebben, tegelijkertijd hebben zij een beperkt beeld van wat daar zich buiten de lessen om afspeelt. Het beeld dat ze hebben baseren ze vooral op de ervaringen die ze hebben met het zelfstandig werken van leerlingen in muziekstudio's tijdens de reguliere muzieklessen. Wat er daarbuiten in de muziekstudio's gebeurt, is toch vooral gebaseerd op vooronderstellingen. Ze zijn er niet zelf bij.

We willen onderzoeken hoe leerlingen zelfstandig repeteren in muziekstudio's, zodat daar een beter beeld van komt. Daarnaast zijn we ook geïnteresseerd in hoe de muziekstudio's worden ingezet in de reguliere muzieklessen. Als de manier waarop leerlingen informeel leren gebruikt kan worden tijdens de reguliere lessen, dan zou er een mooie vorm van authentieke kunsteducatie kunnen ontstaan.

1.2 De kenmerken van de theorieën van Green en Wilson

Green (2011) beschrijft vijf belangrijke kenmerken van het informele leerproces van popmuzikanten.

1. De muzikanten kiezen zelf de muziek die ze willen spelen. Het is muziek die zij waarderen en waarmee zij zich zelf identificeren.
2. De muziekopnames worden louter op het gehoor nagespeeld, notatie, mondelinge of schriftelijke instructies spelen geen rol.
3. De muzikanten zijn autodidact en leren bij voorkeur in groepen van elkaar (peer teaching).
4. De muzikanten leren hun vaardigheden op willekeurige volgorde, afhankelijk van hun muziekkeuze. Er wordt geleerd door complete, echte muziekstukken na te spelen.
5. Er is een integratie van luisteren, optreden, improviseren en componeren, met de nadruk op productie en creativiteit.

Zij baseert deze kenmerken op interviews uit 1999 met afzonderlijke popmuzikanten. We zijn benieuwd of de bovenstaande kenmerken anno 2015 terug te vinden zijn bij bandjes die zelfstandig in muziekstudio's op school repeteren. We nemen aan dat sinds 1999 de rol van internet enorm is toegenomen. Dat willen we graag onderzoeken. Daarnaast heeft Green (2002) niet gekeken naar groepsprocessen. In ons onderzoek interviewen wij vier bandjes. Daarbij zijn wij ook benieuwd naar de rolverdeling binnen de bandjes. Klopt het beeld dat de docenten daarvan hebben met de praktijk?

In paragraaf 1.1 schreven we al over het derde pedagogische gebied. Dit begrip willen wij verder verklaren. Wilson (2011) beschrijft in zijn artikel niet alleen het derde, maar ook de het eerste en tweede pedagogische gebied.

“Ten eerste is er het gebied waar we onszelf leren over wat we denken dat we zouden moeten weten en doen. Dan is er het tweede gebied waar anderen beslissen wat we zouden moeten weten en hoe we dat moeten doen – op scholen en andere onderwijsinstellingen. En tenslotte is er nog een omvangrijk, weinig begrepen derde pedagogisch gebied – een domein dat zich tussen het zelfgeïnitieerde en het schoolse pedagogische gebied bevindt. Om personen te helpen in kunstwerelden te leren leven is dit derde gebied misschien wel effectiever dan de school.”(p. 93)

In dit citaat beschrijft Wilson niet alleen de drie pedagogische gebieden, maar geeft hij ook het belang van het derde pedagogisch gebied aan. Juist in dit gebied zouden leerlingen kunnen worden ingevoerd in de kunstwereld.

Het gaat in het derde pedagogische gebied om de verbinding tussen school,- en thuiskunst. Het zou er als volgt uitzien: leerlingen komen vrijwillig met een docent bijeen in een ruimte op school buiten de reguliere lessen en hebben het over kunst. Kunst die zij zelf maken, maar ook kunst uit de kunstwereld. Haanstra (2008) heeft het over een 'community of learners' waarbij docenten en leerlingen elkaar ontmoeten in een gezamenlijk leerproces "waarbij elkaars interesses, ideeën en voorkeuren (en de verbeelding daarvan) gelijkwaardig worden geacht en waarbij het leerproces wordt gekenmerkt door discussie, onderhandeling, uitwisseling en aanmoediging" (p. 70). Met andere woorden, in het derde pedagogische gebied is de verhouding tussen leerlingen en docent wezenlijk anders dan in het tweede pedagogische gebied (op school). Veel meer dan in een reguliere les wisselen zij op gelijkwaardige voet ervaringen uit, inspireren zij elkaar en hebben beide een evenredige stem in de discussie over een onderwerp. De leerlingen hebben in dit derde pedagogische gebied "de ruimte om te observeren en dan de rollen van actoren uit de kunstwereld te oefenen" (Wilson 2011, p. 97). Docenten kunnen voorbeelden geven door zelf kunst uit te oefenen of te beschouwen, leerlingen kunnen hierdoor geïnspireerd op hun eigen manier kunst gaan maken of bespreken.

Samenvattend kunnen de belangrijke kenmerken van het derde pedagogische gebied als volgt worden omschreven:

1. De deelnemers doen vrijwillig mee.
2. De bijeenkomsten vinden buiten de reguliere schoolsetting plaats.
3. De leerlingen en docenten leren in een 'community of learners'

Wilson (2011) beschreef een aantal voorbeelden op het gebied van beeldend onderwijs. Zouden er rond de muziekstudio's situaties te vinden zijn die hier een equivalent zijn? Waarin muziekdocenten samen met popbandjes in een 'community of learners' ervaringen uitwisselen?

1.3 Doelstelling en vraagstelling

Onze doelstelling is om het theoretisch kader van Green (2011) te toetsen aan de praktijk en om te kijken of er nog andere factoren een rol spelen bij het zelfstandig repeteren van bandjes in een muziekstudio. Daarnaast willen we beschrijven welke elementen van de denkbeelden van Wilson (2011) te herkennen zijn in de praktijk van muziekstudio's op school. Zo willen we collega's muziekdocenten in het Voortgezet Onderwijs inzicht bieden in de mogelijke functies van muziekstudio's op middelbare scholen. We beschrijven het beeld dat de muziekdocenten hebben over wat er in de muziekstudio's afspeelt en onderzoeken of dit klopt door bandjes te observeren. Daarnaast willen we weten hoe muziekstudio's worden gebruikt in de reguliere lessen. We komen daarom tot de volgende hoofdvraag:

Hoe leren popbandjes in muziekstudio's op middelbare scholen buiten de reguliere muzieklessen en hoe worden volgens docenten en leerlingen de muziekstudio's gebruikt tijdens de reguliere muzieklessen?

Om deze centrale vraag te beantwoorden dienen we eerst inzicht te krijgen in de volgende deelvragen.

Deelvragen:

- Zijn de kenmerken die Lucy Green (2011) beschrijft ten aanzien van het leren van popmuzikanten en die Brent Wilson (2011) beschrijft ten aanzien van het derde pedagogische gebied terug te vinden in het repeteren van popbandjes in muziekstudio's op middelbare scholen?
 - Hoe kiezen muzikanten in een band de muziek die ze spelen?
 - Hoe studeren de muzikanten in een band een (nieuw) nummer in?

- Is de rol van de muziekdocent bij het repeteren van bandjes in muziekstudio's te vergelijken met die van de rol van een docent binnen het derde pedagogische gebied?
- Welke rolverdeling is er binnen een band?
- Welke rol spelen de muziekstudio's in de reguliere muzieklessen?
- Zijn er verschillen tussen het repeteren in muziekstudio's op school en het repeteren elders?

1.4 Waar hebben we het over?

Vanuit het theoretische kader dat in paragraaf 1.2 beschreven is, zijn er een aantal begrippen die we eerst nader moeten omschrijven, zodat het helder is wat we onderzoeken. Hierbij gaan we uit van een operationalisering die we zelf hebben ontwikkeld voor ons onderzoeksgebied. Eerst beschrijven we de begrippen die aansluiten bij de theorie van Green (2011).

- *Muziekstudio's*: ruimtes in een middelbare school, los van het muzieklokaal, waar leerlingen zelfstandig kunnen oefenen. In de studio's zijn instrumentarium (drums, toetsen), versterking (gitaar- en basversterker) en een zanginstallatie aanwezig.
- *Notatie*: onder notatie worden alle soorten manieren van het opschrijven van muziek verstaan.
- *Popbandjes*: een groep van minimaal drie muzikanten die popmuziek maken en tenminste drie van de volgende instrumenten bespelen: (elektrische) gitaar, basgitaar, toetsen, drums of zang.
- *Popmuziek*: Verzamelnaam van verschillende populaire muziekstijlen omschreven door De Boodt (2006) als 'Angelsaksische folk, amusementsmuziek, blues, jazz, gospel – allen ontstaan rond het einde van de negentiende eeuw – en alle talrijke vormen die hiervan afgeleid zijn' (p.12).
- *Popmuzikant*: 'Iemand die popmuziek maakt. Dit kan op een instrument, maar ook met de stem' (De Boodt, 2006, p.21). Hieronder worden in dit onderzoek niet verstaan: DJ's, producers, mixers etc. Er moeten instrumenten aan te pas komen.
- *Reguliere muzieklessen*: lessen die leerlingen volgen volgens het rooster van de school onder schooltijd.
- *Repeteren*: Het ontstaan, instuderen, of doorspelen van een popnummer, binnen een popband. Er is tijdens een repetitie geen publiek aanwezig.

Begrippen bij de theorie van Wilson (2011) omschrijven we als volgt:

- *Buiten de reguliere schoolsetting*: de bandrepetitie vindt niet plaats tijdens een reguliere les, maar voor of na schooltijd of tijdens een pauze.
- *Community of learners*: een groep van leerlingen en een muziekdocent die op basis van gelijkwaardigheid ervaringen uitwisselt en al doende leert over popmuziek. Wilson (2011) beschrijft kenmerken ten aanzien van de docentrol die wij vertalen naar ons onderzoek:
 - Docent is lid van de kunstwereld. In ons onderzoek: de docent is zelf praktiserend (pop)muzikant.
 - Docent nodigt leerlingen uit zelf deel te nemen aan de kunstwereld. In ons onderzoek: de docent stimuleert de leerlingen zelfstandig muziek te maken.
 - Docent moedigt de leerlingen aan zelf pedagoog te worden, docent moet openstaan voor kennisoverdracht van de leerlingen. In ons onderzoek: de docent is bereid muzikale vaardigheden en kennis over muziek (stijlen, artiesten, voorbeelden) van leerlingen over te nemen.
- *Vrijwillig*: De leden bepalen zelf de samenstelling van de band. De groep is niet vanuit een opdracht in de muziekles samengesteld.

1.5 Leeswijzer

Dit onderzoeksverslag bestaat uit vier delen. In de bovenstaande inleiding staan de relevantie, het theoretisch kader en de vraagstelling beschreven. In het tweede deel wordt in gegaan op de onderzoeksmethode. In het derde deel worden de resultaten gepresenteerd. In het vierde deel volgen de conclusies, de discussie en de aanbevelingen.

2. Methode

2.1 Soort onderzoek

In ons onderzoek interviewden we vier muziekdocenten en vier bandjes op twee middelbare scholen. We hebben dus te maken met twee verschillende onderzoekseenheden, leerlingen op middelbare scholen die zelfstandig in bandjes spelen en muziekdocenten. Het beeld dat de twee van het functioneren van de muziekstudio's binnen en buiten de reguliere lessen hebben, hebben we tegen elkaar af gezet. Daarbij zullen we de resultaten beschrijven vanuit de theoretisch kaders die Green (2011) en Wilson (2011) ons bieden. De bandjes werden ook geobserveerd middels video-opnames. We konden de resultaten uit de interviews met beelden uit de praktijk verifiëren.

Ons onderzoek is dus een kwalitatief, beschrijvend, survey onderzoek. Het deel van het onderzoek dat zich richt op de theorie van Green (2011) is meer toetsend van aard en heeft een template benadering.

2.2 Steekproeftrekking

Kwalitatief onderzoek is zeer arbeidsintensief. De beperkte tijd en de grote hoeveelheid onderzoeksonderwerpen heeft ertoe geleid dat we een beperkt aantal bands, muziekdocenten en scholen hebben benaderd voor ons onderzoek. Voor ons onderzoek zijn wij via een gerichte selectie bij twee verschillende scholen in de Randstad uitgekomen. Vanuit ons persoonlijk netwerk waren er contacten met muziekdocenten op de geselecteerde scholen. Vanuit deze contacten bleek dat de er op deze scholen muziekstudio's en meerdere bandjes aanwezig zijn die daar gebruik van maken. Er zijn ook andere scholen benaderd, maar daarbij bleek dat de school niet over aparte muziekstudio's beschikt of dat de muziekdocent niet in de gelegenheid was om mee te werken.

Vooraf dachten we minimaal vier, maximaal zes bands te interviewen en te observeren en met twee muziekdocenten te spreken. Gaandeweg bleek het lastig om binnen het gegeven tijdsbestek genoeg bands te betrekken bij het onderzoek. De betrokken muziekdocenten hebben hun best gedaan om bands bereid te vinden om mee te werken. Uiteindelijk lukte dit bij vier bands. Wel bleek het goed mogelijk het aantal docenten uit te breiden naar vier.

2.3 Dataverzameling

De docenten hebben we met behulp van een topiclijst (zie bijlage 3) individueel geïnterviewd. De gesprekken duurden tussen de drie kwartier en een uur. De docenten waren gemotiveerd om aan de gesprekken deel te nemen. De hoofdonderwerpen die aan bod kwamen waren: ervaring van de muziekdocent, waarom heeft de school muziekstudio's, wat zijn er de regels, wat doen de bandjes in de studio's, hoe worden de muziekstudio's in de reguliere lessen gebruikt en hoe is de verhouding tussen docent en leerling. Over het algemeen lukte het goed de onderwerpen gescheiden van elkaar te bespreken.

Vervolgens zijn video-opnames van bandrepetities gemaakt, waarbij de onderzoekers niet live aanwezig waren, om een zo realistisch mogelijke weergave van het repetitieproces te verkrijgen. Van elke band is er twintig minuten videomateriaal. De drummer van een bandje verzuchtte: "dit is echt de slechtste repetitie die we ooit hebben gedaan en dat staat nu precies op film."

Na afloop van de repetitie volgde er een groepsinterview met de bandleden. Bij dit groepsinterview is er ook een topiclijst gebruikt (zie bijlage 1). In de topiclijst waren de hoofdonderwerpen: hoe kiezen jullie een liedje uit, hoe studeren jullie een nummer in, hoe is de rolverdeling in de band, hoe is de rol van de muziekdocent bij het repeteren in de muziekstudio's en hoe worden de studio's in de reguliere lessen gebruikt. In de praktijk bleek dat we ook deze vragen in de goede volgorde hebben kunnen afwerken. De interviews waren geanimeerd. De leerlingen

wilden graag vertellen over het spelen in hun bandje. Ook hebben we de bandleden gevraagd vooraf een vragenlijst in te vullen (bijlage 2). Via deze vragenlijst komen we achter de achtergrondgegevens als leeftijd, soort instrument, ervaring op het instrument, en samenspelervaring.

De hele procedure werd eerst een keer via een dry run geoefend met een band die verder niet in het onderzoek is meegenomen en door de topiclijst voor de docenten op elkaar te testen.

2.3.1 Stappenplan

We hebben bij het onderzoek het onderstaande stappenplan gehanteerd.

1. De eerste stap is een telefoongesprek met de muziekdocenten, waarin de opzet van het onderzoek en de bereidheid tot meewerken van docent en de beschikbaarheid van bandjes wordt verkend. Belangrijk daarbij is de anonimiteit van de respondenten te benoemen.
2. Via e-mail wordt een afspraak bevestigd voor een gesprek met betrokken docenten.
3. Hierna vindt een gesprek plaats op de betreffende school waarin de onderzoeksopzet nog eens wordt uitgelegd en duidelijk wordt gemaakt wat er van de docenten wordt verwacht en wat zij ervoor terugkrijgen. Het interview over de rol van de docent in het derde pedagogische gebied en de rol van het leren in muziekstudio's op hun onderwijs kan ook tijdens deze bijeenkomst plaats vinden of worden verschoven naar een nieuwe afspraak.
4. Vervolgens worden de bandjes benaderd. Zij krijgen uitleg over het onderzoek. Ook hier wordt anonimiteit verzekerd en ook benadrukt dat er voor hen geen beoordeling aan vast zit. Er wordt afgesproken wanneer en hoe er geobserveerd wordt.
5. Voorafgaande aan het interview krijgen de leerlingen een vragenlijst. Deze dient voor het interview ingevuld te zijn. Ze geven daarmee ook toestemming voor het onderzoek.
6. Tijdens de observaties van de bandjes maken we gebruik van video-opnames (1 sessie per bandje).
7. Kort na de observatie volgt een groepsinterview met de bandleden.
8. Na het vergaren van alle data (observaties en interviews) zullen zij worden getranscribeerd, gecodeerd, en gerubriceerd. In het onderzoeksverslag zullen conclusies t.a.v. de hoofdvraag en aanbevelingen worden geformuleerd.
9. Na afloop van het gehele onderzoek zullen de betrokkenen het onderzoeksverslag toegestuurd krijgen en daar waar het wenselijk is zal het worden gepresenteerd of toegelicht.

2.4 Data-analyse

De interviews zijn opgenomen en getranscribeerd. De uitzondering is het interview met band 2, daar weigerde het opnameapparaat. Van dit interview is gelijk na afname een samenvatting gemaakt.

Na het transcriberen zijn de interviews gefragmenteerd. Hierna hebben we de interviews van bandjes en docenten in een spreadsheet bijeen gebracht. Vervolgens zijn alle fragmenten gecodeerd. De labels zijn hierna in (sub)thema's en kernthema's gerangschikt. Bij deze analyse hebben we gebruik gemaakt van termen die vanuit het theoretisch kader werden aangereikt. Er is dus niet zozeer in vivo gewerkt, maar vanuit een template benadering. De codebomen zijn in bijlage 4 te vinden.

Na het beschrijven van de resultaten vanuit de interviews zijn de video-opnames geanalyseerd. Hierbij is gekeken of de gevonden uitkomsten uit de interviews in de opnames zijn terug te vinden. Het gaat hierbij vooral om de uitkomsten over de rolverdeling, het gebruik van notatie en peer teaching. Bij de analyse van de opnames zijn de labels gebruikt die vanuit de interviews zijn ontstaan. Elke keer dat er zich iets kenmerkends voordeed is het tijdstip vermeld en zijn er labels uit een codeboom aan toegevoegd.

3. Muziekstudio's op middelbare scholen in de praktijk

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek beschreven. We starten met de omschrijving van de scholen, de aanwezige muziekstudio's en de respondenten. In paragraaf 3.2 komen alle deelvragen aan bod. Per deelvraag wordt eerst het beeld geschetst dat de muziekdocenten hebben en vervolgens beschreven hoe de leerlingen er tegen aankijken. Daar waar mogelijk wordt dit beeld ook vanuit de video-observaties aangevuld of genuanceerd.

3.1 Omschrijving scholen en respondenten

3.1.1 Omschrijving van de onderzochte scholen en hun muziekstudio's

Er is onderzoek gedaan op twee scholen in de Randstad. Beide scholen staan in Noord-Holland en hebben een vergelijkbare populatie van overwegend autochtone leerlingen.

School 1 telt ongeveer 1200 leerlingen en is een cultuurprofielschool. Je kunt er een havo, atheneum of gymnasium opleiding volgen. De leerlingen hebben een klokuur in de week muziekles. Ook kunnen de leerlingen in de bovenbouw muziek in hun eindexamenpakket kiezen. Zij krijgen dan anderhalf uur in de week les. Op deze school hebben ze het eindexamen muziek nieuwe stijl. Dit houdt in dat de leerlingen tijdens het schoolexamen theorie en praktijk van het vak muziek afsluiten, maar tijdens het centraal schriftelijk eindexamen het vak kunst algemeen wordt geëxamineerd.

Op school 1 werken er momenteel drie muziekdocenten. We zijn in gesprek geweest met twee van hen.

Naast een muzieklokaal beschikt school 1 over twee muziekstudio's. In de eerste studio staat een volledig popinstrumentarium (met een elektronisch drumstel). De tweede studio is ingericht als keyboardlokaal. Het muzieklokaal is voorzien van een volledig popinstrumentarium en de nodige muziekcomputers.

Er wordt veel gebruik gemaakt van de muziekstudio's en het muzieklokaal buiten de lessen om. Vooral in de periode voor een open podium of voorspeelavond, of als er een vrije opdracht in de muzieklessen gegeven is wordt er veel zelfstandig gerepeteerd in de muziekstudio's. Leerlingen kunnen bij de muziekdocenten intekenen voor het gebruik van de muziekstudio's buiten de lessen. Er zijn duidelijke regels voor het gebruik van de muziekstudio: niet eten en drinken in de studio, geen jassen mee de studio in, na afloop alles weer opruimen, doorgeven als er iets stuk gaat. De regels worden redelijk nageleefd. Dat neemt echter niet weg dat er wel regelmatig snoeren of andere zaken vervangen moeten worden.

Afbeelding 1 en 2: muziekstudio op school 1

School 2 telt ongeveer 950 leerlingen en je kunt er een mavo, havo, atheneum of gymnasium opleiding volgen. De leerlingen hebben in de onderbouw een schooluur (50 minuten) in de week muziekles. In de bovenbouw van het atheneum wordt er sinds 2012 muziek als examenvak gegeven. Het vak wordt net als op school 1 afgesloten met schoolexamens muziek en centraal examen kunst algemeen. De leerlingen krijgen dan drie uur in de week muziekles. Vanaf het schooljaar 2014 - 2015 kent de school ook een muziekklas. Leerlingen die gevoel en talent hebben voor muziek krijgen bovenop het rooster extra muziekles waarin vooral samenspel centraal staat. Dit gebeurt met leerlingen uit verschillende stromingen samen. Negentig procent van de lessen die gegeven worden op school 2 zijn praktijklessen.

Op school 2 werken momenteel drie muziekdocenten. We zijn in gesprek geweest met twee van hen.

Op school 2 is er één muzieklokaal en zijn er daarnaast vijf muziekstudio's. De geïsoleerde muziekstudio's zijn op een keyboard-studio na, allen voorzien van een volledig popinstrumentarium: keyboard(s), drumstel, elektrische-, akoestische-, bas- gitaar, versterkers en zanginstallatie. In plaats van een drumstel is er in één studio een dj-set. Ook bevindt zich in bijna elke studio een muziekcomputer. In het muzieklokaal bevinden zich een volledige standaard popset en veel extra popinstrumenten.

In de gang bij de muziekstudio's hangen intekenlijsten waarop leerlingen op de verschillende studio's kunnen inschrijven. Dat doen ze veelvuldig. De studio's zijn in de pauzes vrijwel altijd bezet en ook na schooltijd wordt er regelmatig gerepeteerd. Bij de intekenlijst hangt ook een lijst met de regels: deuren dicht in verband met de geluidsoverlast, zorgvuldig omgaan met de spullen, alles weer opruimen, geen anderen dan muzikanten in de studio en niet eten en drinken in de studio's. Vooral dat laatste is in de pauzes een lastig punt. Er wordt door de leerlingen verder zorgvuldig met de muziekstudio's om gegaan. De leerlingen zijn er zelf ook trots op. De studio's zijn allemaal van een camera voorzien, zodat tijdens de les, maar ook tijdens de pauzes, gezien kan worden wat er in de studio's gebeurt.

Afbeelding 3 en 4: studio Rock it, een van de vijf muziekstudio's op school 2

3.1.2 Omschrijving van de onderzochte muziekdocenten

Respondent 1 (MD1) is een muziekdocent met 7 jaar werkervaring op de onderzochte school. MD1 heeft niet op andere scholen gewerkt. MD1 is behalve hobbymatig, niet als muzikant actief. MD1 werkt op school 1.

"Ik omschrijf mezelf altijd als een docent die muziek geeft en geen muzikant die doceert"

Respondent 2 (MD2) is een muziekdocent met 8 jaar werkervaring op de onderzochte school. MD2 heeft niet op andere scholen gewerkt. MD2 is naast zijn werk als muziekdocent beroepsmatig actief als popmuzikant. Hij speelt in verschillende bandjes en treed regelmatig op. MD2 werkt op school 2.

“Ik denk dat dat de reden is waarom je in het onderwijs werkt; dat je zelf ook dagelijks bijleert”

Respondent 3 (MD3) is een muziekdocent met 27 jaar werkervaring, waarvan 26 op de onderzochte school. MD3 heeft op twee andere scholen gewerkt. MD3 is behalve hobbymatig, niet als muzikant actief. MD3 werkt op school 2.

“Wij vinden dat je muziek moet leren door te doen... Bij gym ga je gymmen en bij muziek moet je muzieken.”

Respondent 4 (MD4) is een muziekdocent met 28 jaar werkervaring, waarvan 3 op de onderzochte school. MD4 heeft op verschillende andere scholen gewerkt en geeft les aan het Utrechts conservatorium, opleiding Docent Muziek. MD4 is jarenlang als beroepsmuzikant in het theater actief geweest. MD4 werkt op school 1.

“Ik vind dat het vak toch in de eerste plaats moet klinken, weet je wel”

Alle respondenten hebben eenzelfde opleiding gevolgd. MD1 en 2 de opleiding docent muziek bij InHolland in Alkmaar, MD3 en 4 de voorloper van deze opleiding: schoolmuziek aan het Sweelinck conservatorium in Amsterdam.

3.1.3 Omschrijving van de onderzochte bands

Band 1 bestaat uit vier jongens die 17 of 18 jaar oud zijn met uitzondering van de drummer; hij is 15. Ze spelen een half jaar samen, repeteren vrijwel iedere week, meestal bij de drummer thuis, en hebben 1 keer opgetreden op het open podium van school 1. Ze hebben bijna allemaal enige ervaring met het spelen in andere bands. Tijdens het interview is de drummer (D1) afwezig.

- Gitarist 1 (G1a) speelt tweeënhalf jaar gitaar en heeft dat zichzelf aangeleerd.
- Gitarist 2 (G1b) speelt al 8 jaar gitaar, maar is daar de laatste twee jaar volgens hem pas echt serieus mee bezig. Hij heeft nu privéles van een gitaardocent. Hij speelt als enige voor het eerst in een band.
- De bassist (B1) speelt 5,5 jaar basgitaar. Hij heeft het instrument via vrienden en lessen bij een muziekschool leren spelen.
- De drummer (D1) speelt 3 jaar serieus drums. Hij heeft het instrument geleerd van zijn vader die professioneel drummer is.

“Het zijn ingevingen tijdens het jammen, gewoon als we volledig aan het kутten zijn en dan komt er iets leuks uit en daar baseren we dan een nummer op.”(B1)

Band 2 bestaat uit drie jongens en vier meiden die 14 of 15 jaar oud zijn. Ze spelen een half jaar samen, twee tot drie keer per week in de pauzes op school. Ze hebben 1 keer opgetreden op het open podium van school 1. Ze hebben geen van allen eerder in een band gespeeld.

- De zangeres (Z2) heeft twee jaar zangles.
- De pianiste/zangeres (Z/P2) heeft 7 jaar pianoles van een privédocent, maar geen zangles.

- De pianist (P2a) is net begonnen met piano spelen en leert dat van de andere bandleden en leert zelf via YouTube tutorials.
- De pianiste (P2b) heeft 4,5 jaar pianoles via de muziekschool.
- De gitariste (G2) heeft 4,5 jaar gitaarles via twee verschillende muziekscholen.
- De bassist (B2) speelt 1 jaar basgitaar, hij leert dat op school en krijgt thuis les.
- De drummer (D2) heeft 3 jaar drumles via de muziekschool.

“Achteraf was het misschien handiger geweest als we de partijen meer thuis hadden geoefend.”(Z/P2)

Band 3 bestaat uit vier jongens in de leeftijd van 13 tot 15 jaar. Ze spelen pas een aantal weken in deze samenstelling en repeteren op school 2 voor een optreden op het open podium. Ze hebben bijna allemaal enige ervaring met het spelen in andere bands.

- De zanger (Z3) heeft ongeveer 7 jaar zangles.
- De gitarist (G3) speelt ongeveer 2,5 jaar gitaar. Het eerste jaar heeft hij zichzelf leren gitaarspelen, nu heeft hij sinds 1,5 jaar les.
- De bassist (B3) heeft geen les maar speelt wel al 2 jaar. Hij leert het instrument vooral zichzelf aan, maar heeft de beginselen van zijn vader geleerd.
- De drummer (D3) heeft al vier jaar les en heeft als enige nog geen ervaring met het spelen in een band.

“En als het lekker voelt en als je er lekker in zit dan is het voor mij gewoon... En dat doen we dan met zijn vieren dan is het liedje voor mij goed genoeg.”(B3)

Band 4 bestaat uit twee jongens en drie meisjes in de leeftijd van 13 tot 15 jaar. MD2 speelt bas in de band. De band is ontstaan vanuit de schoolband van school 2. Ze repeteren nu een jaar in deze samenstelling elke week in het muzieklokaal van school 2. Hiervoor hebben ze allemaal samen gespeeld in de schoolband. Ze hebben een aantal keer op school opgetreden. Tijdens de repetitie en het interview zijn MD2 en de tweede gitariste niet aanwezig.

- De zangeres (Z4) heeft 7 jaar zangles bij een particuliere muziekschool.
- De gitariste (G4a) heeft 2 jaar les klassiek gitaar via de muziekschool. Het spelen op de elektrische gitaar doet zij alleen op school en leert zij van MD2
- De drummer (D4) speelt drie jaar drums. Hij leert het zichzelf via YouTube en tijdens de repetities van de schoolband.
- De percussionist (P4) speelt 1 jaar percussie. Dat heeft hij leren spelen op school.

“Ik luister meer rock, dat vind ik leuker om te doen en ik dram meestal mijn zin door en uiteindelijk doen we mijn liedje.” (Z4)

3.2 Het informele leren van scholieren in muziekstudio's op school

In deze paragraaf beschrijven we eerst waarom er muziekstudio's zijn op de onderzochte middelbare scholen en welk beeld de docenten hebben van wat er daar buiten de lessen om gebeurt. Vervolgens bekijken we vanuit de data die we verzameld hebben in hoeverre de kenmerken uit de theorieën van Green (2011) te herkennen zijn. Hierop aansluitend wijden we een sub-paragraaf aan de rolverdeling binnen de onderzochte bandjes. Daarna bekijken we in hoeverre er een derde pedagogisch gebied is ontstaan rond het repeteren in de muziekstudio's. Ook beantwoorden we de vraag of er nu sprake is van thuiskunst als bandjes zelfstandig op school aan het repeteren zijn. Tot slot komt het functioneren van de studio's in de reguliere lessen aan bod. Daarbij beschrijven we tevens het beeld dat docenten en scholieren hebben van een ideale situatie met betrekking tot de muziekstudio's.

3.2.1 Waarom zijn er muziekstudio's op school?

De eerste vraag die wij de docenten hebben gesteld is waarom de school muziekstudio's heeft. Bij school 1 was er, voordat de muziekstudio's er waren, overal door de school muziek te horen. Muziek maken in één lokaal met alle leerlingen is niet prettig, noch voor de docent, noch voor de leerlingen. Tijdens de lessen werden groepjes leerlingen daarom op de gang gezet om een opdracht te oefenen. Dit leidde tot geluidsoverlast. Deze situatie werd door collega docenten niet altijd gewaardeerd. Door de komst van de muziekstudio's werd het probleem opgelost. Op dit moment wordt overigens de aula nog steeds gebruikt als extra repetitieruimte.

Daarnaast was de school druk bezig om een cultuurprofielschool te worden. Kunst en cultuur kregen prioriteit. De directie stemde daarom in met het creëren van de muziekstudio's. Door de profilering steeg het aantal muzikale leerlingen in de bovenbouw. Er is voor deze groep door de muziekstudio's genoeg ruimte om goede muzieklessen te kunnen volgen.

Als laatste geeft school 1 het argument dat er altijd al leerlingen in het muzieklokaal wilde repeteren in de pauze. Door de komst van de oefenruimtes konden de bandjes in de pauze ook daar repeteren. Nu zijn de oefenruimtes iedere pauze bezet door bandjes of leerlingen die werken aan muziekopdrachten.

De docenten op school 2 geven aan dat muziek een praktisch vak is. Het belangrijkste vinden ze dat de leerlingen actief bezig moeten zijn. Ze geven aan dat 90 procent van de lessen gevuld is met praktische opdrachten en daar hoort dus een omgeving bij waar je die opdrachten kunt uitvoeren. Muziek leer je door iets te doen.

Voorheen was het muzieklokaal klein en oud.

“We vroegen leerlingen om zich te focussen, te concentreren, creatief te zijn, een instrument te spelen dat ze eigenlijk nog nooit hadden vastgehad, en dan nog zelf iets te schrijven, te componeren misschien, en dat ook nog terwijl er allemaal ruis om hen heen was.” (MD3)

Deze situatie zorgde ervoor dat er ook bij school 2 vaak buiten het lokaal werd gespeeld. Door de school heen was er veel geluidsoverlast. Bij de plannen voor de nieuwbouw werd er daarom voor gekozen om de muzieklessen een eigen plek in de school te geven om verdere geluidsoverlast te voorkomen. De muziekdocenten hebben in de loop der jaren een belangrijke positie binnen de school opgebouwd. De schoolleiding wilde ze vanuit een waardering voor hun werk tegemoet komen in hun wens voor een eigen muziek- en theatervleugel.

Daarnaast wilde de schoolleiding dat alle docenten de manier van lesgeven zouden aanpassen: niet meer frontaal voor de klas, maar leren door samen te werken in groepsopdrachten.

Voor muziek was er voor het werken in groepen te weinig ruimte in één lokaal. Door de komst van de muziekstudio's werd dit probleem opgelost.

Het laatste argument voor de bouw van de muziekstudio's ligt op het vlak van de PR. Het aantal leerlingen op school daalde. De nieuwe muziekstudio's zijn het visitekaartje van de school. De school probeert mede door de muziekstudio's alle musicerende leerlingen uit de omgeving aan zich te binden.

3.2.2 Wat gebeurt er in de muziekstudio's volgens de muziekdocenten?

Wat er nu in de muziekstudio's gebeurt als leerlingen er zelfstandig aan het oefenen zijn, is het belangrijkste element uit de hoofdvraag. We hebben de docenten, voordat we de theorie van Green (2011) met hen doornamen, eerst gevraagd welk beeld zij hiervan hebben. De muziekdocenten geven zelf aan dat zij weinig zicht hebben op hoe de leerlingen zelfstandig in de muziekstudio's aan het werk gaan. Zij zijn er zelf niet bij. Ze komen sporadisch langs om te kijken of iedereen zich wel aan de regels houdt.

MD2 komt wel regelmatig kijken of loopt langs. Hij denkt dat als hij er wel toevallig bij is, het gedrag van de leerlingen verandert. MD4 heeft het over de eigen verantwoordelijkheid van de leerlingen. Zeker in de bovenbouw, als leerlingen voor het vak muziek gekozen hebben, hoort het er bij dat je zelf het organiseren van een bandrepetitie en het verloop ervan voor je eigen rekening neemt.

De docenten hebben niet altijd de indruk dat er effectief gerepeteerd wordt.

“Ze beginnen gewoon, zeg maar, en dan.. ja dan, valt dat mee of valt dat tegen en gaan ze dan van daaruit weer verder. Ik denk dat ze niet echt een stappenplan zullen hebben. [...] Ik denk vooral dat leerlingen heel veel tijd kwijt raken door te praten en te discussiëren, te overleggen. Door veel tegen elkaar te zeggen dat het juist van die ander niet goed is, waardoor er soms ook nog wel eens een beetje wrijving kan ontstaan.”(MD2)

De docenten denken dat er vooral bij onervaren bandjes niet effectief gerepeteerd wordt. Vanuit de video-opnames lijkt dit beeld op het eerste gezicht bevestigd te worden. Band 2 weet tijdens een repetitie van 25 minuten een nummer dat ze al goed kunnen spelen twee keer door te spelen. Band 3 speelt een nummer voor het eerst, het lukt ze niet om samen te spelen; ze verliezen zich in het uitzoeken van elkaars partijen. Band 4 lijkt zonder de aanwezigheid van MD2 doelloos een poging te doen een aantal bekende nummers door te spelen. Alle bands zijn veel tijd kwijt met het opstellen van instrumenten en het stemmen. Er wordt veel door elkaar heen gespeeld en maar weinig samen gespeeld.

Aan de andere kant zijn de leerlingen goed gemotiveerd om het nummer te spelen. Er zijn duidelijk momenten te zien waarop iemand de leiding neemt. Vanuit het gezichtspunt van de muziekdocent lijken de repetities niet effectief. De leerlingen, met uitzondering van band 4 die de leiding van MD2 missen, klagen daar echter niet over. Zij ervaren het niet als een probleem. Band 1 geeft aan dat ze aan het jammen zijn. Dit is ook duidelijk te zien in de video-opname. Het gaat hen niet om repeteren, maar om lekker spelen. Band 2 geeft aan dat het naast het repeteren ook om de gezelligheid gaat en om de mogelijkheid om in de pauze even niet in de overvolle kantine te hoeven zitten.

Vanuit de lessituatie weten de docenten dat meer ervaren bandjes beter kunnen analyseren waarom er iets fout gaat en de bandleden elkaar daardoor tips kunnen geven. Er wordt door deze bandjes in de les, maar ook daarbuiten, volgens hen goed gewerkt.

De motivatie om te gaan oefenen in de studio's komt volgens de docenten vaak vanuit een opdracht uit de les die binnenkort moet worden gepresenteerd of door een naderende voorspeelavond of open podium. Er lijken maar weinig bandjes helemaal uit zichzelf te komen.

Dit lijkt inderdaad bij twee van de vier bandjes op het eerste gezicht het geval. Band 3 is net begonnen met repeteren voor een komend optreden. Band 2 is ook op deze manier bij elkaar gekomen, maar is door blijven repeteren na het optreden op het open podium. Band 1 en 4 repeteren regelmatig en niet alleen voor dat ene optreden op het open podium. De motivatie om te spelen op een open podium speelt dus zeker een rol, maar is bij de meeste bands niet de enige reden om bij elkaar te komen. Zij hebben de motivatie om in een bandje te spelen wellicht opgedaan tijdens het repeteren voor een optreden, maar houden die daarbuiten ook vast.

3.2.3 Green 1 en 4: De muziekkeuze van de bandjes

Green (2011) heeft beschreven dat popmuzikanten de nummers die ze spelen kiezen op basis van hun eigen muzikale voorkeur. Hierdoor leren ze vaardigheden op een willekeurige manier aan, namelijk in de volgorde die door de door hun gekozen muziekstukken wordt aangereikt. Daarbij spelen ze in aanvang hele nummers na.

De docenten zijn allemaal overtuigd dat de muzikale voorkeur een belangrijke reden is bij de muziekkeuze van de bandjes. MD2 denkt dat er in een band een voortrekker met een sterke muzikale voorkeur die de anderen daarin meeneemt. Daarnaast kan het toewerken naar een bepaalde muzikuitvoering de keuze beïnvloeden. Op school 2 worden bijvoorbeeld ‘unplugged’ avonden gehouden, waarbij de leerlingen alleen zonder versterking mogen optreden. Dit uitgangspunt zorgt ervoor dat bandjes liedjes kiezen die ze anders minder snel zouden kiezen.

De bandjes geven aan dat de muziekkeuze inderdaad op de muzikale voorkeur is gebaseerd. Wat daarbij opvalt is dat die voorkeur niet persé door iedereen gedeeld wordt. Het beeld over een voortrekker dat MD2 schetst klopt. Bij alle bands is er iemand die de anderen beïnvloedt en over de streep trekt. Vaak maakt het de anderen niet zo veel uit wat ze spelen. Daarnaast kan ook de speelmogelijkheden die een bepaalde muziekstijl oplevert een argument zijn om er voor te kiezen. Die muziekstijl hoeft dan niet persé tot de eigen muzikale voorkeur te behoren.

G4a “Ik vind rock wel leuker want dan mag ik net als D4 harder op de elektrische gitaar spelen eigenlijk.”

Interviewer: “Maar het is niet iets waar je toevallig thuis veel naar luistert?”

G4a “Nee, normaal luister ik gewoon meer radio. Gewoon wat je dagelijks op de radio hoort. Dus.”

De keuze van het nummer wordt bij band 2 en 3 als een democratisch proces beschreven, waarbij iedereen via een what’s app groep ideeën kan inbrengen. Doorgaans blijkt echter dat de nummers die uiteindelijk gespeeld worden door een of twee leden worden voorgesteld. De anderen passen zich aan. Dat vinden die bandleden overigens geen probleem. Niemand speelt iets tegen zijn zin. Ook bij band 1, die alleen eigen werk speelt, zijn er twee bandleden de voortrekkers die met de meeste ideeën komen en twee anderen die zich daarbij aansluiten.

De docenten herkennen allemaal het beeld dat Green (2011) schetst over de willekeurige volgorde van de keuze. Met verschillende voorbeelden geven ze aan dat bandjes inderdaad in willekeurige volgorde hun nummers kiezen en dat ze vaak zonder plan hele nummers achter elkaar spelen. De leerlingen willen vaak zo goed mogelijk het origineel naspelen, terwijl ze daar niet toe in staat zijn. Ze zitten te veel aan het origineel vast om er een eigen versie van te maken. Het isoleren van bepaalde problemen, bijvoorbeeld de overgang naar een nieuw gedeelte, doen leerlingen niet uit zichzelf. Het is nu juist de expertise van de muziekdocenten om het oplossen van deze problemen mogelijk te maken.

MD3 nuanceert dit beeld door te stellen dat dit vooral voor bandjes uit de onderbouw geldt. Meer gevorderde bandjes uit de bovenbouw zijn wel in staat nummers te analyseren, aan te passen

aan hun eigen mogelijkheden en wensen en effectief te repeteren door gericht problemen aan te pakken. MD2 verwacht dat de leerlingen toch wel rekening zullen houden met de moeilijkheidsgraad.

De onderzochte bands geven aan dat zij bij de keuze van de nummers wel kijken of een nummer te spelen valt. Zij passen partijen aan, of ze kiezen voor een ander nummer. Band 1 speelt alleen eigen werk en bepaalt de moeilijkheidsgraad ervan dus zelf. Behalve band 4 hebben de bands geen uitgebreid repertoire, ze kunnen slechts één nummer spelen. Er kan dus niet gesteld worden dat ze vaardigheden in een willekeurige volgorde aanleren, omdat er nog geen volgorde is. Uit de video-opnames wordt wel duidelijk dat band 1, 2 en 4 inderdaad hele nummers achter elkaar spelen en geen lastige stukjes apart oefenen. Bij band 3 zijn de bandleden nog niet toe aan het doorspelen van een nummer.

3.2.4 Green 2: Het gebruik van notatie en instructies tijdens het repeteren

Het gebruik van notatie speelt volgens Green (2011) geen rol tijdens het repeteren. Ook mondelinge of schriftelijke instructies niet. “Muziekopnames worden louter op gehoor nagespeeld” (p. 72).

Traditionele bladmuziek in de vorm van notenschrift zijn we inderdaad niet tegengekomen. We hebben echter wel veel andere vormen van notatie gezien. Anno 2015 gebruiken muzikanten verschillende hulpmiddelen bij het naspelen van muziek. Op internet zijn veel verschillende bronnen te vinden die muzikanten gebruiken.

- Alle muzikanten zoeken nummers op via bijvoorbeeld YouTube of Spotify.
- Een zanger kan de tekst gemakkelijk vinden en printen via verschillende sites.
- De gitarist en bassist gebruiken tabs of akkoordenschema's¹. De bassist speelt dan de grondtoon van de akkoorden als de tabs niet beschikbaar zijn.
- Gitaristen en bassisten kijken op YouTube naar clips van de nummers die ze spelen en letten in de filmpjes dan op hun eigen instrument. Ze kijken in het voorbeeld naar hoe bepaalde grepen of partijen worden gespeeld.
- Toetsenisten gebruiken ook vaak akkoordenschema's die ze op het internet vinden. Daarnaast zijn er op YouTube veel tutorials en voorbeeldfilmpjes te vinden voor toetsenisten.
- Alle drummers geven aan dat ze geen notatie of drumtab opzoeken op internet, maar dat ze weleens een YouTube tutorial bekijken. Meestal zoeken ze hun partijen zelf uit door vaak naar het nummer te luisteren en mee te spelen. Zij maken het minst gebruik van een vorm van notatie.

De docenten doen verschillende uitspraken over het gebruik van notatie bij bandjes. Allemaal geven ze aan dat de muzikanten weleens gebruik maken van tabs en akkoorden van internet. Ook bekijken de muzikanten volgens de docenten allemaal wel eens een YouTube tutorial. Uit de interviews is gebleken dat dit daadwerkelijk ook gebeurt.

Het gebruik van notatie is volgens MD2 ook afhankelijk van het niveau van de leerling. De 'diehard' muzikanten gebruiken volgens hem geen notatie. Dit is ook te zien bij band 1. Deze 'ervaren' muzikanten gebruiken geen bladmuziek en schrijven niks op. Wel leggen ze soms aan de andere muzikanten uit hoe sommige passages gespeeld moeten worden. Er zijn dus wel mondelinge instructies.

MD4 zegt dat het gebruik van notatie per instrument kan verschillen. Een toetsenist zal sneller bladmuziek gebruiken dan een gitarist. Gitaristen zoeken het vaak zelf uit (afhankelijk van het niveau

¹ Via diverse internetsites (bijvoorbeeld www.ultimate-guitar.com, www.tabsrus.nl of www.911tabs.com) zijn duizenden songteksten te vinden met boven de tekst de gebruikte akkoorden. Meestal alleen met letters en cijfers aangegeven, maar ook wel met gitaargrepen. Tabs is een afkorting van tablatuur. Een tablatuur is een op een specifiek instrument aangepast notatiesysteem. Doordat het is aangepast kan de instrumentalist, makkelijker dan met het traditionele notenschrift, zien wat hij moet spelen. Tabs worden vooral gebruikt door gitaristen.

en de leeftijd). Volgens MD1 vragen de muzikanten hulp aan de privé muziekdocent of gebruiken de muzikanten een vorm van notatie waarbij alleen de notennamen op papier worden gezet. Af en toe vragen ze ook wel eens hulp bij de muziekdocent op school.

De bandjes die covers spelen geven aan dat het per instrument afhankelijk is of er gebruik wordt gemaakt van bepaalde notatie of dat ze een instructie volgen op YouTube. Als er een cover wordt gespeeld luisteren de muzikanten het nummer eerst een paar keer door. Het opschrijven van de volgorde (couplet – refrein) ziet band 2 wel als noodzaak. Ook schrijft de muziekdocent op school weleens de liedjes uit. Dat gebeurt vooral bij band 4. De notatie wordt alleen in het begin gebruikt. Later leren de muzikanten de partijen uit het hoofd.

Omdat band 1 geen covers speelt, halen zij ook geen notatie van internet. De bandleden nemen wel fragmenten van hun eigen materiaal op. Dit doen ze bijvoorbeeld thuis met hun mobiele telefoon. Vervolgens spelen ze het weer na door goed naar de opname te luisteren en laten ze het tijdens de repetitie horen aan de andere muzikanten.

3.2.5 Green 3: Peer teaching

Het derde kenmerk van Green (2011) bij het informele leerproces van popmuzikanten betreft peer teaching. Volgens Green (2011) leren de muzikanten bij voorkeur in groepen. Ze leren van elkaar door te discussiëren, te kijken en elkaar na te doen. Volgens Green gebeurt peer teaching zowel bewust als onbewust. Een tweede aspect dat hiermee samenhangt is, dat volgens het onderzoek van Green (2011) popmuzikanten voornamelijk autodidact zijn.

De docenten geven aan dat de muzikanten van elkaar leren door naar elkaar te kijken of na te doen. MD2 stelt dat de muzikanten zich erg aan elkaar optrekken. Ze luisteren vaak onbewust naar elkaar. MD3 geeft wel aan dat dit weer afhankelijk is van de ervaring die de muzikanten hebben.

“ Het ene groepje heeft al meer ervaring. En die helpen elkaar en die zeggen: ‘Nee dat moet je zo doen’. Die gaan iets verder in muziek en kunnen al analyseren waarom het niet werkt.” (MD3)

De bandleden zeggen ook dat ze van elkaar leren. Dit is goed te zien in het videomateriaal. Bij band 1 speelt peer teaching een grote rol bij het maken van een eigen nummer. Zodra iemand een muzikaal idee inbrengt legt hij de anderen uit hoe je het moet spelen. Bij de opname is te zien dat dit naast verbaal ook non-verbaal gebeurt. De gitarist kijkt letterlijk op de vingers van de bassist hoe hij moet spelen. In eerste instantie lijkt het op doelloos door elkaar spelen, maar de bassist begint met spelen en de drummer en gitaristen haken daar op in. Uiteindelijk ontstaat er een (deel van een) nieuw nummer.

In band 2 heeft de drummer de leiding en legt hij de partijen uit aan de andere bandleden. Als de andere bandleden vragen hebben stellen ze die aan de drummer. Niet alleen legt hij dingen uit, maar doet ook dingen voor aan de andere muzikanten.

Bij band 3 is te zien dat de bandleden elkaar helpen als iemand niet uit zijn partij komt. Op een gegeven moment komt de drummer er echt niet meer uit en gaat de zanger achter het drumstel zitten en doet het voor. Ook de gitarist en de bassist helpen elkaar vaak. Het zijn instrumenten die dicht bij elkaar liggen. De bandleden hebben samen veel discussies over het spelen van het nieuwe nummer.

In de video van band 4 zijn bijna geen voorbeelden van peer teaching te zien. Wel is goed te zien dat de bandleden op elkaar letten tijdens het spelen. De drummer heeft bijvoorbeeld door dat de gitarist te laag speelt. De percussionist let goed op wat de drummer doet.

Green (2011) stelt dat popmuzikanten over het algemeen autodidact zijn. Het grootste deel van de muzikanten die wij hebben gesproken, heeft een vorm van muziekles. Elke band heeft echter wel één

of twee leden die zich het instrument zelf hebben aangeleerd. Vaak beginnen muzikanten met het zelf uitzoeken van een instrument. Later nemen ze toch bijna allemaal muziekles.

De uitspraken van Green (2011) over peer teaching blijken wel overeen te komen met onze onderzoeksresultaten. Die over het autodidact zijn niet.

3.2.6 Green 5: integratie, de kunst van het klooiën

Het laatste kenmerk van de theorie van Green (2011) gaat over de integratie van luisteren, optreden, improviseren en componeren, met de nadruk op productie en creativiteit. In het formele leren worden deze vaardigheden gescheiden en ligt de nadruk op reproductie. Wij hebben dit laatste kenmerk zo geïnterpreteerd dat we deze integratie vooral terugzien tijdens het klooiën of jammen van de muzikanten. Tijdens deze momenten komen de verschillende onderdelen aan bod. Een voorbeeld is te zien bij band 1. De bassist komt met een muzikaal idee. De drummer en gitarist haken daarop in en verzinnen al improviserend hun eigen partij. Later wordt dit idee uitgewerkt tot een nieuw nummer. Bij dit uitwerken denken ze ook al na over hoe ze dit voor een publiek gaan brengen. Op deze manier komen luisteren, improviseren, componeren en optreden samen tijdens het jammen.

De docenten geven aan dat ze op dit laatste kenmerk van Green (2011) weinig zicht hebben. Ze vermoeden wel dat deze integratie aanwezig is. MD3 geeft aan dat dit afhangt van het groepje. Je hebt groepjes die echt met een nummer bezig zijn, maar er zijn ook leerlingen die aan het klooiën zijn. *“Die gaan gewoon zitten pielen tot de pauze af is”* zegt MD3.

MD4 geeft aan dat de integratie afhankelijk is van het niveau. In de lagere klassen durven ze minder snel aan te geven dat ze iets hebben om op door te klooiën. De stap naar het verder uitwerken wordt niet gemaakt, dus blijven ze maar klooiën zonder verder te komen. Dit laatste geval is dus niet productief en is er geen sprake van integratie en productie. Er lijkt dus een belangrijk verschil te zijn tussen productief klooiën en maar wat aan klooiën. Dit productieve klooiën kenmerkt zich door in het moment, op een experimenterende en onderzoekende manier, partijen bij elkaar te brengen die later gereproduceerd kunnen worden.

MD2 geeft aan dat sommige wel doelbewust aan het componeren zijn. Na een aantal keer hetzelfde liedje te hebben nagespeeld zien bandjes in dat het tijd wordt om iets zelf te maken.

Binnen onze beperkte onderzoeksopzet zijn we dit laatste kenmerk uit de theorie van Green (2011) alleen bij band 1 tegengekomen. Dit is de meest ervaren van de door ons onderzochte bands. Zij komen ook samen om te jammen, niet zozeer om te repeteren.

3.2.7 De rolverdeling in de bandjes

In paragraaf 3.2.3 werd al duidelijk dat er een bepaalde rolverdeling is binnen de bandjes. Enkele bandleden hebben een doorslaggevende rol in het bepalen van de muziekkeuze. Green (2011) doet daar geen uitspraken over. Vooraf dachten we op het gebied van rolverdeling drie verschillende modellen tegen te kunnen komen. Een top down rolverdeling waarbij er een duidelijke leider is met een duidelijke muzikale visie, een democratisch model waarin alles overlegd wordt en ieders aandeel in het repetitie proces ongeveer gelijk is en een anarchistische situatie, waarbij iedereen maar wat voor zichzelf aan het spelen is.

Twee docenten brachten de rolverdeling in de bandjes zelf ter sprake, de bandjes hebben we er specifiek vragen over gesteld. De twee docenten verschillen van mening. MD2 denkt dat er een voortrekker is die de rest op sleeptouw neemt. MD4 denkt juist dat er geen leiders zijn. Hij heeft het daarbij over bandjes uit de lagere klassen.

“Dat vind ik een van de problemen van het oefenen van groepje dat het allemaal zo... Ze zijn als de dood om de baas te spelen, begrijp je. Dus het is allemaal volstrekt democratisch, maar als je effectief zou willen werken, moet er natuurlijk iemand zijn die op gegeven moment zegt: dit gaan we doen.”

Bij de vraag over de rolverdeling bevestigen band 1 en 4 dit bovenstaande beeld ook. Zij stellen dat zij de keuzes samen maken en iedereen gelijk is. Bij het doorvragen blijkt echter dat de meeste initiatieven toch van bepaalde groepsleden komen en dat de andere die volgen. Band 1 profileert zich het meest als democratische band. Zij spelen eigen werk. Het blijkt echter wel dat degene die het idee voor een nummer heeft ingebracht de 'projectleider' van dat nummer wordt. In de praktijk zijn dat steeds dezelfde twee bandleden. Bij band 4 is MD2 de bandleider. Als hij niet meespeelt, heeft iedereen een gelijke inbreng, volgens de bandleden. Bij doorvragen blijkt toch iemand anders zijn rol over te nemen. Bij band 2 en 3 is er een duidelijke leider. De andere bandleden accepteren hem zonder problemen. Zij erkennen de muzikale expertise van hun bandleider en passen zich aan de keuzes van hem aan. Er blijkt goed te overleggen met de bandleider, hij is zeker geen dictator.

Volgens eigen zeggen wordt er in de bands niet zoveel overlegd. Het devies is: niet overleggen, maar doen. Er wordt wel gesproken over muziek-inhoudelijke zaken als toonsoort en de volgorde van het nummer. Het beeld dat de docenten hebben over het inefficiënt overleggen van de bandjes wordt niet door de bandleden als dusdanig onderschreven.

In de video-opnames wordt duidelijk dat er inderdaad niet zo veel tijd aan overleg wordt besteed. Daarentegen wordt er veel door elkaar heen gespeeld. Ook, of misschien wel juist, op momenten dat anderen iets aan het uitzoeken zijn. De bandleden oefenen dan voor zichzelf de eigen partij. Als zij in tweetallen een partij oefenen, in het geval van peer teaching dus, wordt ook gelijk de verhoudingen duidelijk. Degene met het meeste muzikale inzicht leert de partijen aan anderen en manifesteert zich als muzikaal leider.

Het duidelijkst is dit terug te zien bij band 2 waarin de drummer zich met alle partijen bemoeit en zelfs de bassist helpt bij het stemmen van zijn basgitaar. Hij is de duidelijke leider van deze band. Bij band 3 lijkt de gitarist deze rol te vervullen. Hij wordt in de interviews door de anderen als leider genoemd. In de video-opname van deze band wordt echter duidelijk dat ook andere bandleden (vooral de zanger) de leiding over kunnen nemen. Dat de leidersrol kan wisselen is ook terug te zien bij band 4. Deze band mist tijdens de repetitie die we hebben geobserveerd de leiding van MD2. De zangeres lijkt de leiding te nemen, maar weet het repetitieproces niet duidelijk te sturen. De gitariste neemt een aantal keer het initiatief over, maar wordt vervolgens genegeerd. Bij band 1 is de situatie diffuus. B1 komt met een muzikaal idee. Hij neemt duidelijk het initiatief. De drummer daarentegen bepaalt op gelijkwaardig niveau wat er gespeeld wordt. De drie medemuzikanten staan met hun gezicht naar hem toe gekeerd. Daarnaast is er een gitarist die verbaal structuur probeert aan te brengen: "*Kun je even je bek houden*". De tweede gitarist is tijdens optredens de frontman. Zo lijkt hier elke bandlid een vorm van leiderschap te hebben.

Bij alle bandjes valt op dat er tijdens het spelen er een duidelijke rol voor de drummer is weggelegd. Het begin van een nummer wordt bij alle bandjes bepaald doordat hij aftikt, vaak ook als hij pas later invalt.

Tijdens het spelen zelf zeggen alle bandjes dat ze elkaar in de gaten houden. Dat is in de opnames ook waar te nemen. Tijdens het spelen wordt er zowel verbaal, als non-verbaal gecommuniceerd. Bij band 2 en 4 geeft niemand echt cues voor overgangen. Het overgaan naar een nieuw gedeelte gebeurt volgens afspraak en die zijn goed gerepeteerd. Bij de twee andere bandjes worden er wel cues gegeven. Ook hierbij speelt de drummer een belangrijke rol door het geven van fills².

Van de drie modellen over de rolverdeling blijkt bij de door ons onderzochte bandjes het top down model met een duidelijke leider duidelijk te herkennen bij band 2 en in mindere mate ook bij band 3. Bij band 4 is er normaal gesproken ook een duidelijker leider. Bij afwezigheid ervan

² Een fill is een opvallend ritmisch accent, doorgaans door de drums gespeeld, waarmee de overgang naar een nieuw gedeelte kan worden aangegeven.

ontstaat een situatie waar ze zelf moeilijk vorm aan kunnen geven. Bij band 1 lijkt het democratische model het meest van toepassing. Elk lid heeft duidelijk zijn eigen inbreng.

3.2.8 Het derde pedagogisch gebied: de verhouding tussen docent en leerling

In dit onderzoek willen we ook bekijken of er rond de muziekstudio's een derde pedagogisch gebied zoals Wilson (2011) beschrijft ontstaat (zie paragraaf 1.2 en 1.4). Aan twee belangrijke voorwaarden is namelijk al voldaan in ons onderzoek: de leerlingen komen vrijwillig repeteren in een door hen zelf samengestelde band, en doen dit buiten de reguliere lestijden.

Bij band 4 is er sprake van een aparte situatie. Het gaat om een schoolband die op initiatief van de school, als buitenschools aanbod, is ontstaan. Ze repeteren na schooltijd. De leerlingen komen daar uit eigen motivatie; ze voelen zich naar elkaar verplicht om te komen, er is geen verplichting of beoordeling vanuit school. De vrijwilligheid is er dus wel, maar de samenstelling van de band is grotendeels door MD2 bepaald. MD2 maakt ook deel uit van de band. Hoewel hij een beperkt aantal taakuren krijgt voor het begeleiden van schoolbands, steken zowel hij als de leerlingen er veel eigen tijd in.

Naast de vrijwilligheid en de samenkomsten buiten de reguliere schooltijd is de verhouding tussen bandleden en de docent het derde en het belangrijkste element met betrekking tot het derde pedagogische gebied. De docent zou zelf (pop)muzikant moeten zijn, zou de leerlingen moeten stimuleren om zelf actief als popmuzikant actief te zijn en zou in een 'community of learners' op een gelijkwaardige manier kennis over popmuziek met de bandleden moeten delen (zie paragraaf 1.4). Voor MD1 en 3 geldt niet dat zij (pop)muzikant zijn. Voor MD2 en MD4 wel: MD2 is naast zijn docentschap professioneel als popmuzikant actief, MD4 heeft een rijk verleden als theatermuzikant. Om te kijken of er sprake is van een derde pedagogisch gebied gaat het er dus om te kijken in hoeverre zij hun leerlingen stimuleren zelf actief popmuzikant te zijn en er kennisoverdracht is tussen hen en de bandleden.

We hebben de verhouding tussen leerling en docent bij alle docenten en bandjes onderzocht. De belangstelling voor wat leerlingen buiten schooltijd in de muziekstudio's doen wisselt per docent. Behalve MD2 hebben de docenten geen bandjes of groepjes leerlingen waarmee ze regelmatig contact hebben. Volgens MD3 zitten de leerlingen daar ook niet op te wachten, het spelen in het bandje is helemaal hun eigen ding. Dat wil niet zeggen dat de docenten geen interesse tonen. Individuele leerlingen spreken zij tussen de lessen in of in incidentele gevallen faciliteren ze bijvoorbeeld een bandje dat voor een talentenjacht hard moest repeteren (MD1). MD4 trekt ook wel een duidelijke lijn: hij staat op en gaat naar bed met de school en dan is het goed om af en toe te zeggen tot hier en niet verder. Voor MD2 is die grens heel wat minder strak. Over het repeteren van band 4 zegt hij:

"Nou dan zijn we altijd om kwart voor vijf klaar en het wil ook nog wel eens dat om half zes de laatste wegloopt. Maar dat is ook meer, dat gaat soms over muziek, maar dat gaat ook wel eens over waarom Duits nu weer niet gelukt is, zeg maar."

De docenten zien een taak voor zichzelf om leerlingen te stimuleren zelf actief muzikant te zijn. MD1 doet dit door de leerlingen te faciliteren, door belangstelling te tonen en door kritisch te zijn. Zij geeft de leerlingen tips hoe ze zichzelf kunnen verbeteren. MD2 en MD4 geven aan wel eens gesprekken te voeren met leerlingen over een mogelijke vervolgopleiding.

Volgens de bands op school 1 komen de docenten niet kijken wat ze aan het doen zijn buiten schooltijd. Band 2 vindt dat goed, de bandleden willen het repeteren vooral voor zichzelf houden en lijken daarmee de uitspraak van MD3, dat de leerlingen niet op bezoek van een docent zitten te wachten, te onderschrijven. Op school 2 geeft band 3 aan dat, als er gerepeteerd wordt in het muzieklokaal, de muziekdocenten dan wel belangstelling tonen. Per docent kan dat verschillen. De

ene docent maakt een enkele opmerking (MD3), de andere speelt even mee, de derde legt uit hoe je jouw partij beter kan spelen (MD2).

De docenten vertellen allemaal wel iets over hun muzikantenpraktijk tijdens schooltijd aan de bandjes. MD3 gebruikt dit vaak bij het uitleggen van opdrachten in de les. MD2 en MD4 kunnen dit vanuit een rijke ervaring doen. Zij vinden dat zij een voorbeeldfunctie hebben als muzikant. Dat kan door zelf voor te spelen in de les of daarbuiten. Daarnaast gaan ze ook wel eens buiten de lessen om gesprekken met een leerling of bandjes aan. Ze hebben het dan bijvoorbeeld over hoe je iets met overtuiging kunt spelen, maar ook over de betrouwbaarheid die je als muzikant moet hebben: je moet je partijen goed kennen, maar ook betrouwbaar zijn in je afspraken. MD4 ziet daarbij ook het verschil in muzikantschap met zijn collega's:

“Laat ik het zo zeggen: ik vind het wel een voorwaarde dat er binnen de sectie muziek mensen zijn die echt heel makkelijk musiceren. Ik weet zeker dat MD1 dat ook vind.” (MD4)

De leerlingen op school 1 geven aan dat MD1 weinig over haar muzikantschap vertelt. MD4 krijgt juist respect omdat hij een goede muzikant is. Op school 2 geven de bandleden van zowel band 3 en 4 aan dat vooral MD2 vertelt over zijn bandervaring. Hij vertelt graag leuke en zinvolle verhalen over hoe het is om in een band te spelen. Hij geeft ook regelmatig tips over hoe partijen beter gespeeld kunnen worden. Beide worden gewaardeerd en ter harte genomen als ze van toepassing zijn.

Op de vraag wat de docenten van de leerlingen zouden kunnen leren wordt door alle docenten geantwoord dat de leerlingen hun bij de tijd houden. Via de leerlingen blijven de docenten op de hoogte van de laatste ontwikkelingen op het gebied van popmuziek. Ook op het gebied van ICT-vaardigheden kunnen de meeste docenten nog geregeld wat van hun leerlingen opsteken. MD1 en MD3 zijn allebei geen echte gitaristen. Zij leren regelmatig wat handigheidjes van goede gitaristen in de klas. Verder kunnen de docenten wat leren van de manier waarop leerlingen opdrachten aanpakken. MD3 verwoordt het als volgt:

“Het onbevangen aan de slag gaan, niet door enige regelgeving gehinderd. Ik weet te veel en daardoor denk ik dat dingen op een bepaalde manier moeten. Leerlingen hebben daar geen last van.”

Leerlingen hebben vaak originele ideeën. Het komt vaak wel goed als je ze daarmee gewoon hun gang laat gaan.

De leerlingen zijn het op dit punt met hun docenten eens. Band 2 noemt dit laatste punt letterlijk als belangrijkste wat docenten van hun zouden kunnen leren: laat ons onze gang maar gaan, graag in combinatie met wat positieve feedback. Ook de speelvaardigheid van de docenten wordt genoemd. Volgens de leerlingen hebben MD2 en 4 weinig meer te leren op dat gebied, maar zouden andere docenten wel wat kunnen opsteken van hen. Band 1 is niet zo te spreken over de impliciete afkeur van bepaalde muziekstijl bij de muziekdocenten bij hun op school. Hun stijl, heavy metal, komt nauwelijks aan bod in de muzieklessen.

Terugkomend op de rol van de docent in het derde pedagogisch gebied kunnen we stellen dat deze rol het meest terug te vinden is bij MD2. Hij heeft met meerdere schoolbands buiten de lessen om een goed contact. Hij vertelt regelmatig over zijn bandervaringen, helpt leerlingen met het spelen van de partijen, zijn verhalen en tips worden gewaardeerd. De kanttekening die gemaakt moet worden is dat het uitwisselen van kennis over popmuziek nog vooral eenrichtingsverkeer lijkt. De leerlingen

houden hem wel goed bij de tijd met betrekking tot de laatste ontwikkelingen in de popmuziek, maar het is niet zo dat er in een 'community of learners' uitgebreide discussiesessies over popmuziek worden gehouden.

3.2.9 Thuiskunst op school?

Een van de hypothesen van dit onderzoek is dat het zelfstandig repeteren van bandjes in muziekstudio's op school buiten de lestijden om een vorm van thuiskunst zou kunnen zijn. Onder thuiskunst wordt namelijk de kunst verstaan die leerlingen uit zichzelf, buiten schoolopdrachten om, maken. We hebben de bandjes gevraagd of er verschil is tussen het oefenen op school en het ergens anders zelfstandig repeteren. Als er weinig verschil is, dan zou het repeteren in de muziekstudio's als thuiskunst kunnen worden opgevat.

Band 2 en 3 repeteren alleen op school, band 1 speelt bij voorkeur niet op school. Band 3 speelt voornamelijk op school, maar heeft ook wel eens thuis gerepeteerd. De leden van deze band geven aan dat thuis de vrijheid ietsje groter is, maar dat er weinig verschil is tussen het oefenen thuis of op school. Zij zijn inmiddels zo gewend aan het af en toe aanwezig zijn van een docent, dat zij zich daardoor niet meer laten afleiden. Voor deze band zou je dus kunnen stellen dat het repeteren in de muziekstudio's als thuiskunst kan worden opgevat.

Voor band 1 die, bijna nooit op school repeteert, geldt dat juist niet. Zij repeteren normaal gesproken bij de drummer thuis, die uit een gezin vol muzikanten komt. Het is daar 'chill' en er heerst een goede 'vibe'. Op school 1 voelen zij zich snel bekeken door medeleerlingen of docenten. Een ander probleem is dat zij niet uit de voeten kunnen met de spullen op school. In hun ogen zijn die van slechte kwaliteit. Zij zijn bij de drummer thuis en in de oefenruimte die zij wel eens huren met een andere band, veel betere spullen gewend. Er is in beide situaties ook geen sprake van geluidsoverlast. Daar lopen zij op school wel snel tegen aan. Voor band 1 kan geconcludeerd worden dat voor hun het repeteren op school geen vorm van thuiskunst is.

Band 2 en 4 hebben nooit ergens anders gerepeteerd dan op school, waardoor over deze bands niet gezegd kan worden of er wel of geen sprake is van thuiskunst als zij zelfstandig op school repeteren. Wij hebben deze bands gevraagd of zij zich anders zouden gedragen als zij ergens een oefenruimte zouden huren. Beide bands geven aan dat zij in een andere oefenruimte beter hun best zouden doen, minder tijd zouden verspillen met klooien, omdat ze er dan voor zouden moeten betalen.

Onze hypothese dat het zelfstandig repeteren in muziekstudio's op scholen een vorm van thuiskunst zou zijn, blijkt binnen onze steekproef niet zomaar te kunnen worden bevestigd. Voor een bandje geldt het wel, voor een ander bandje zeker niet en voor twee bandjes is het onduidelijk. Daarnaast bleek in paragraaf 3.2.2 al dat veel activiteiten in de muziekstudio's buiten schooltijd, toch indirect door school worden geïnitieerd.

3.2.10 Het gebruik van de muziekstudio's tijdens de reguliere lessen

Voor dit onderzoek hebben we de muzikanten en de docenten gevraagd wat er gebeurt in de muziekstudio's tijdens de reguliere lessen. Wij baseren ons dus op gegevens uit de interviews, er zijn geen video-opnames gemaakt tijdens reguliere lessen. We hebben de respondenten eerst gevraagd naar de soort opdrachten die ze krijgen of geven. Vervolgens hebben we gevraagd wat de leerlingen nu eigenlijk doen in de muziekstudio's.

Op school 1 werken de leerlingen vanaf de tweede klas in de reguliere muziekles vaak in groepjes. De leerlingen krijgen dan als opdracht om een bepaald muziekstuk uit te voeren. Ook zijn er opdrachten waarbij de hele klas hetzelfde instrument leert spelen. Daarnaast zijn er compositieopdrachten. Tot slot krijgen de leerlingen twee keer per jaar een vrije opdracht waarin ze zelf met een groepje een eigen gekozen nummer mogen spelen. In de bovenbouw wordt er gewerkt met een klassenstuk, waarbij de hele klas hetzelfde nummer speelt.

Bij al deze opdrachten worden de muziekstudio's ingezet. Kleine groepen leerlingen kunnen zelfstandig werken, zonder al te veel last van elkaar te hebben. Er bestaat de mogelijkheid om groepjes leerlingen met hetzelfde instrument, in dezelfde ruimte, dezelfde partij te laten oefenen. MD4 geeft aan dat het ook de mogelijkheid tot differentiatie geeft. Leerlingen met een gelijkwaardig niveau kunnen in een eigen ruimte samenwerken.

School 2 werkt vanaf de brugklas met veel groepsopdrachten in de muziekstudio's. Negentig procent van de les bestaat uit praktijkopdrachten. MD2 zegt dat door de komst van de muziekstudio's er nu genoeg ruimte is om alle praktijkopdrachten uit te voeren. In de eerste en tweede klas leren de leerlingen de basis speeltaalvaardigheden op verschillende popinstrumenten. Eind tweede klas zijn er bandjesopdrachten waarbij de leerlingen in een groepje een nummer spelen. Net als op school 1 wordt er op deze school gekozen om per instrumentengroep in een muziekstudio's te werken. Er wordt daarnaast veel aandacht geschonken aan compositieopdrachten. Band 4 vertelt in dit verband over hun ervaringen over het schrijven van een eigen nummer.

De docenten denken dat de leerlingen goed werken in de muziekstudio's tijdens de les. MD2 zegt: *"Ik denk dat ze toch wel actiever en meer taakgericht aan het werk zijn [na de ingebruikneming van de nieuwe muziekstudio's]."*

De leerlingen schetsen echter een ander beeld. Het lijkt er in de muziekstudio's niet al te effectief aan toe te gaan. *"Maar soms wordt er niet altijd even serieus gedaan in de studio's door mensen die muziek niet echt leuk vinden"* zegt D4. Als de docent niet komt kijken, doen veel leerlingen niets. *"En dat geldt voor de meeste mensen"* zegt G1b. Dit komt volgens hem door verschillende factoren. Veel leerlingen zitten niet op één lijn met elkaar, het niveauverschil is vaak te groot, en leerlingen hebben geen muzikale vrienden in de klas. Als de opdracht is gegeven werken ze heel lang niet en pas vlak voor de presentatie in de les wordt er even hard gewerkt. D3 is het met G1b eens. De samenstelling en de muzikale ervaring van de groepsleden zijn volgens hem belangrijk voor de motivatie. Afleiding is een andere oorzaak van het inefficiënte werken. *"Alles is gewoon binnen je bereik dus de verleiding is heel groot"* zegt B3. Hij zegt dat ze misbruik maken van muziekstudio's omdat de muziekdocent er niet bij is. Als laatste factor wordt aangegeven door Z4 dat de opdrachten te gemakkelijk zijn en dat de leerlingen niets te doen hebben als ze klaar zijn. G3 geeft aan dat hij als een van de weinige wel werkt. Hij is gemotiveerd, omdat hij volgende jaar muziek wil kiezen als eindexamenvak.

3.2.11 Het ideaalbeeld van de muziekstudio's

We hebben de muziekdocenten en de leerlingen gevraagd hoe de ideale situatie met betrekking tot de muziekstudio's er volgens hen uit zou zien. Er blijken duidelijke wensen te leven bij de muzikanten en bij de docenten die elkaar grotendeels overlappen.

Alle respondenten geven aan dat isolatie heel belangrijk is. De muzikanten willen geen last hebben van andere bandjes tijdens het spelen. Maar het werkt ook andersom. Nu moeten de leerlingen op school 1 zacht spelen, zodat zij geen overlast geven voor de administratie of andere klassen. De docenten op deze school zouden graag twee extra studio's tot hun beschikking willen hebben.

De bandjes geven aan dat ze betere instrumenten willen. De kwaliteit van de instrumenten is niet goed. B1 zegt *"ze moeten niet te weinig willen uitgeven aan de gear. Want een Squire³ is prima, maar niet die uit India"*. Daarnaast geeft iedereen aan dat als er spullen kapot zijn die snel vervangen moeten worden. Als er spullen stuk zijn lukt dit leerlingen uit om minder zorgvuldig met de rest om te gaan. De apparatuur moet dus 'hufferproef' zijn zegt MD1. Als het materiaal kapot is of slecht werkt, duurt het langer voordat leerlingen daadwerkelijk aan de slag kunnen gaan geeft band

³ Squire is een gitaarmerk dat budget modellen maakt voor het gerenommeerde gitaarmerk Fender. Er zijn verschillende fabrieken van het merk, zowel in de VS als in Azië.

1 aan. In de video-opname is te zien dat Gb1 een kwartier bezig is om zijn versterker aan de praat te krijgen. Ook tijdens het spelen valt de versterker geregeld uit.

Band 1 en 2, van school 1, geven aan dat de ruimte van de huidige muziekstudio's groot genoeg is. Band 3 en 4 geven aan dat de ruimtes op hun school te klein zijn. Ze willen meer bewegingsruimte hebben. Als ze hun gitaar om hebben hangen kunnen ze nauwelijks draaien als ze in de ruimte staan. Ook de muziekdocenten van deze school zien dit ruimtegebrek als een probleem.

Tot slot zeggen de muzikanten van beide scholen privacy erg belangrijk vinden. Op school 1 kunnen andere leerlingen door het raam van de deur kijken als er een bandje aan het repeteren is in de pauze. Dit vinden de bandleden storend. De muziekdocenten vinden deze meekijk-mogelijkheid juist prettig. Ze vinden het belangrijk dat ze goed toezicht kunnen houden op de muziekstudio's. Ondanks het raam is het toezicht niet goed. Je kunt niet vanuit het muzieklokaal in de muziekstudio's kijken. Op school 2 is dit probleem opgelost door camera's in de muziekstudio's op te hangen. De beelden van die camera's zijn in het muzieklokaal te zien.

4. Conclusie

De hoofdvraag van ons onderzoek luidt:

Hoe leren popbandjes in muziekstudio's op middelbare scholen buiten de reguliere muzieklessen en hoe worden volgens de docenten en leerlingen de muziekstudio's gebruikt tijdens de reguliere muzieklessen?

We hebben ons in het onderzoek vooral gericht op het eerste onderdeel van de hoofdvraag: 'hoe leren popbandjes?'. Als eerste hebben we ons afgevraagd waarom middelbare scholen muziekstudio's hebben en wat het beeld van de docenten is over hoe hun leerlingen daar zelfstandig leren. We hebben vervolgens gekeken hoe onze onderzoeksresultaten zich verhouden tot de vijf hoofdkenmerken van het informele leren van popmuzikanten die door Green (2011) zijn beschreven. Daarbij hebben we een eigen onderzoekselement toegevoegd: de rolverdeling binnen de bandjes. Daarnaast hebben we gekeken in hoeverre rond de muziekstudio's een derde pedagogisch gebied ontstaat, zoals Wilson (2011) dat heeft beschreven. Tot slot hebben we ons ook gebogen over de vraag of het repeteren in muziekstudio's op middelbare scholen buiten de lessen om als een vorm van thuiskunst kan worden beschreven.

Het tweede deel van de hoofdvraag, hoe worden de muziekstudio's tijdens de reguliere lessen gebruikt, hebben we beschreven aan de hand van de interviews met docenten en bandleden. We hebben de vraag uitgebreid met een beschrijving van de ideale situatie rondom de muziekstudio's. In de onderstaande paragrafen staan de conclusies van de hoofdvraag beschreven.

4.1 Hoe leren popbandjes op middelbare scholen?

4.1.1 Waarom zijn er muziekstudio's en wat er gebeurt daar volgens docenten?

De docenten op de door ons onderzochte scholen geven drie redenen waarom ze muziekstudio's hebben. Een praktische, een onderwijskundige en een strategische reden. De praktische reden betreft de geluidsoverlast die het vak muziek soms geeft. De studio's beperken de geluidsoverlast voor de rest van de school. Onderwijskundig gezien verschuift het onderwijs door de mogelijkheden die de muziekstudio's bieden van klassikaal naar gedifferentieerd lesgeven. Docenten worden gestimuleerd om veel groepsopdrachten te geven. De schoolleiding vindt een sociaal constructivistische manier van werken van belang. Muziekstudio's zorgen ervoor dat de leerlingen in groepen geconcentreerd kunnen werken. De docenten op beide scholen geven aan dat een muziekstudio ook een strategische keuze is. De scholen profileren zich als cultuurprofielschool of gebruiken de muziekstudio's als visitekaartje. Hiermee hopen de scholen extra leerlingen aan te trekken.

De mogelijkheid voor bandjes om buiten de lessen om te repeteren lijkt een mooie bijvangst van de aanwezigheid van de muziekstudio's. Het wordt niet als hoofdreden genoemd. Deze bijvangst wordt echter wel gewaardeerd. De docenten zetten zich in om het repeteren buiten de lessen mogelijk te maken.

De docenten geven aan dat ze slecht zicht hebben op wat de leerlingen doen in de studio's buiten de reguliere muzieklessen. Ze komen niet vaak kijken en verwachten ook niet dat dit gewaardeerd zou worden. Ze denken dat de bandjes weinig effectief en zonder stappenplan repeteren. Dit beeld lijkt op het eerste gezicht te kloppen. Het geklooi en het door elkaar heen spelen van de leerlingen zal menig muziekdocent een doorn in het oog zijn. De leerlingen zelf hebben er echter geen last van. Die komen voor hun plezier en om te jammen, niet om efficiënt te gaan repeteren. En wat op het eerste gezicht op geklooi lijkt, kan wel iets nieuws opleveren, zoals één van

de bands laat zien. De leerlingen spelen vanuit een sterke motivatie. Ze vinden het belangrijk om in een band te spelen, ze zijn er trots op en steken er graag veel tijd in.

4.1.2 Klopt de theorie van Green?

Als we de onderzoeksresultaten vergelijken met de kenmerken van het informeel leren van popmuzikanten die Green (2011) beschrijft, zien we een aantal kenmerken duidelijk terug. Er zijn echter ook kenmerken die niet stroken met onze bevindingen of waarbij onze onderzoeksresultaten de theorie van Green nuanceren.

Het eerste kenmerk van Green betreft de muziekkeuze van de bands. Zij beschrijft dat popmuzikanten nummers kiezen op basis van hun persoonlijke voorkeur. In ons onderzoek komt naar voren dat alle muzikanten spelen wat ze leuk vinden, maar dat niet iedereen een even grote inbreng heeft. Bij meerdere bands discussiëren bandleden druk over muziek in groepsgesprekken via whats'app. Voortrekkers stellen nummers voor en weten hun medebandleden te overtuigen. Ook bij de band die zijn eigen nummers schrijft, volgen de bandleden wat de meest ervaren of bedreven muzikanten initiëren. Redenen om voor een nummer te kiezen buiten de persoonlijke voorkeur kunnen ook de speelstijl zijn (lekker hard kunnen spelen) of dat het nummer goed past op een bepaald optreden op school.

Als tweede kenmerk stelt Green dat popmuzikanten voornamelijk spelen op gehoor en geen gebruik maken van muzieknotatie. Hoewel we de traditionele vorm van muzieknotatie (bladmuziek) inderdaad niet tegenkomen, zien we veel andere vormen van notatie. In alle coverbandjes halen de bassisten en gitaristen hun akkoorden en tabs van internet. Ook de zangers zoeken hun teksten op en nemen deze mee naar de repetitie. Veel bands maken daarnaast gebruik van YouTube. Hier zoeken de muzikanten op hoe nummer worden gespeeld in de vorm van een tutorial: iemand speelt het nummer voor en geeft daarbij gedetailleerde instructies. Het bandje dat zijn eigen nummers schrijft, gebruikt geen notatie en spelen wel veel op gehoor. Ook de coverbandjes zien we goed naar het origineel luisteren. Het naspelen op gehoor is een van de middelen die de popmuzikanten inzetten om hun partij te leren, maar het is zeker niet het enige. Ten tijde van het onderzoek van Green (2002), waren de mogelijkheden van het internet lang niet zo groot als tegenwoordig. Tevens zijn de interviews afgenomen in 1999. Wij signaleren het gebruik van het muzieknotatie en instructiemogelijkheden via internet als een nieuwe ontwikkeling in de manier waarop bands zelfstandig repeteren.

Het derde kenmerk van Green, popmuzikanten leren veel via peer teaching, vonden wij terug bij de door ons onderzochte bandjes. Peer teaching houdt in dat bandleden van elkaar leren, zowel bewust als onbewust, verbaal als non-verbaal. Zowel docenten als leerlingen zeggen dat dit een belangrijke rol speelt. Dit is ook duidelijk terug te vinden in de video-opnamen. We zien bandleden partijen voor- en naspelen en aan elkaar uitleggen hoe een bepaalde partij gaat. Het feit dat popmuzikanten volgens Green autodidact zijn kan vanuit ons onderzoek niet in zijn algemeenheid onderschreven worden. In elk bandje zitten wel één of twee autodidacten, maar de meeste bandleden hebben op een of andere manier wel les op hun instrument.

Als vierde kenmerk beschrijft Green dat muzikanten hun vaardigheden leren op willekeurige volgorde, afhankelijk van hun muziekkeuze. Daarnaast zegt Green dat muzikanten leren door complete en echte muziekstukken na te spelen. Of de muzikanten in ons onderzoek leren op een willekeurige volgorde kunnen we niet zeggen, want we hebben maar één repetitiesessie gezien van de bandjes, waarbij ze meestal maar toekwamen aan één nummer. De bandjes hebben ook een zeer beperkt repertoire. De muzikanten die covers spelen proberen wel een volledig stuk van begin tot het eind zo goed mogelijk na te spelen. Ze willen dat het zo veel mogelijk lijkt op het origineel. De muzikanten zeggen wel dat zij rekening houden met de moeilijkheidsgraad van de nummers. Zij passen partijen aan of kiezen liever toch voor iets eenvoudigers. Het naspelen van hele nummers is dus inderdaad een belangrijke leervorm, zoals Green stelt.

Het laatste kenmerk uit de theorie van Green is de integratie van luisteren, optreden, improviseren en componeren. Wij hebben dat geïnterpreteerd als doelgericht klooien (zie paragraaf 3.2.6). Dit productieve klooien kenmerkt zich door in het moment, op een experimenterende en onderzoekende manier, partijen bij elkaar te brengen die later gereproduceerd kunnen worden. Dit productieve klooien is terug te zien bij één band. Het is de band die zelf nummers schrijft. Vanuit improvisaties staan ideeën die uitgewerkt worden naar een onderdeel van een nieuwe nummer. Bij de andere bandjes die covers spelen valt dit doelgerichte klooien niet waar te nemen. Volgens de docenten speelt de ervaring van de bandjes hierbij wel weer een rol. Onervaren bandjes klooien wel, maar komen niet tot iets nieuws. Meer ervaren bandjes weten goede ideeën te herkennen en om te zetten in nieuwe nummers.

Schematisch ziet de mate waarin wij de kenmerken van Green (2011) vanuit onze onderzoeksgegevens kunnen onderschrijven er als volgt uit:

Kenmerk Green (2011)	resultaat
1. Muziekkeuze op basis persoonlijke voorkeur	+/-
2. Geen notatie, alleen gehoor	-
3a. autodidact	-
3b. peer teaching	+
4a. vaardigheden leren in volgorde van muziekkeuze	?
4b. hele muziekstukken naspelen	+
5. integratie luisteren, optreden, improviseren en componeren	+/-

Negatief gezien zijn er slechts twee kenmerken die we geheel kunnen onderschrijven. Bij de rest kunnen we dat niet of zijn er belangrijke nuancerings in onze onderzoeksgegevens naar voren gekomen. Kan daarmee de theorie van Green in de prullenbak? Zeker niet! Alle kenmerken die Green noemt zijn belangrijk voor het zelfstandig leren van bandjes in muziekstudio's. Hieronder staan ze puntsgewijs vermeld.

- Popbandjes spelen muziek die ze zelf hebben gekozen op basis van hun een muzikale voorkeur die genoeg door de bandleden gedeeld wordt.
- Onervaren bandjes spelen het origineel zo veel mogelijk na, maar houden daarbij wel rekening met hun eigen niveau.
- Muzikanten (die net beginnen) maken gebruik van notatie in verschillende vormen die veelal via het internet te vinden is.
- Muzikanten die eigen nummers spelen, spelen veelal op gehoor.
- De muzikanten zijn meestal niet autodidact en krijgen vrijwel allemaal les op hun instrument.
- De muzikanten leren veel via peer teaching.
- Bij bandjes met ervaring worden luisteren, optreden, improviseren en componeren geïntegreerd. Dit doelgerichte klooien kan tot nieuwe nummers leiden.

Een belangrijk verschil tussen het onderzoek van Green (2002) en dat van ons is dat wij de sociale context hebben meegenomen in ons onderzoek en Green zich baseerde op individuele interviews met popmuzikanten. Vanuit dit verschil is te verklaren dat de muziekkeuze niet alleen door eigen voorkeur wordt bepaald. Een ander verschil is dat in ons onderzoek is gebleken dat de ervaring van muzikanten een rol speelt, bijvoorbeeld bij de manier waarop muziekstukken worden ingestudeerd en de mate waarin het klooien doelgericht is. Verder is onze aanname dat de mogelijkheden die het internet nu biedt een grote rol spelen dan in de tijd dat Green haar onderzoek publiceerde, bevestigd.

4.1.3 Wie is de baas in de band?

Zoals in bovenstaande paragraaf al duidelijk is geworden, vinden wij de sociale context waarin de bandjes repeteren van belang. Bij de docenten bestaat het beeld dat bandjes zonder stappenplan repeteren. Vooral bij onervaren bandjes in een democratisch proces veel tijd verloren gaat aan overleggen. Dit terwijl er juist behoefte is aan een muzikale leider die beslissingen durft te nemen en de anderen op sleeptouw neemt. In de praktijk blijkt er echter wel een soort van leiderschap te bestaan, doorgaans op basis van muzikale expertise. Degene die het meest van muziek weet wordt de muzikale leider. In momenten van peer teaching wordt dit duidelijk.

Nu lijkt dit leiderschap absoluut niet op het klassiek beeld van een dirigent die de muzikanten met strakke hand dirigeert. Al spelend wordt verbaal en non-verbaal gecommuniceerd. De leidersrol kan ook wisselen van persoon. Verschillende bandleden kunnen initiatieven tonen tijdens het repeteren. Bij de meeste bands zijn bandleden te herkennen die het meest de leidende rol op zich nemen. De kenmerken van het zelfstandig leren in muziekstudio's kan vanuit ons onderzoek worden uitgebreid met:

- De leider in de band is vaak iemand met veel muzikale ervaring. In bandjes zonder duidelijke leider, nemen verschillende groepsleden initiatieven. Zij sturen elkaar aan.

4.1.4 Bestaat er een derde pedagogisch gebied rond de muziekstudio's?

Volgens Brent Wilson (2011) bestaan er drie pedagogische gebieden. Het eerste pedagogische gebied is het zelfgeïnitieerde (thuiskunst), het tweede het schoolse (schoolkunst) en het derde gebied bevindt zich daartussen. Juist in dit tussengebied zouden volgens Wilson de grootste leeropbrengsten gehaald kunnen worden. De voorwaarden die Wilson stelt aan dit derde pedagogische gebied zijn dat leerlingen vrijwillig repeteren en dit buiten de reguliere lestijden doen. De muzikanten in ons onderzoek voldoen in ieder geval aan deze voorwaarden: zij repeteren op eigen initiatief in de pauze of na school.

De derde voorwaarde die Wilson (2011) stelt is dat leerlingen en docenten samen leren, in een 'community of learners'. Dit is een groep van leerlingen en een kunstdocent die op basis van gelijkwaardigheid ervaringen uitwisselt en al doende leert over kunst; in ons onderzoek popmuziek. Daarnaast behoren docenten in een 'community of learners' tot de kunstwereld (als praktiserend popmuzikant) en nodigen zij de leerlingen ook uit om daaraan deel te nemen.

In ons onderzoek wordt beschreven dat de meeste kenmerken van de docentenrol binnen een derde pedagogisch gebied bij één docent te herkennen zijn. Hij is zelf praktiserend popmuzikant en wisselt regelmatig ervaringen over zijn muzikantschap uit met vaste groepjes leerlingen die hij begeleidt in verschillende schoolbands. Dat betekent niet dat er bij de andere docenten geen kenmerken terug te zien zijn. Hoewel er bij geen van de docenten er sprake is van een echte 'community of learners', vertellen alle docenten in meer of mindere mate over hun muzikantschap, stimuleren alle docenten hun leerlingen bij het muziek maken en leren alle docenten van hun leerlingen, vooral op ICT gebied. Daarnaast houden de leerlingen hun docenten bij de tijd op het gebied van de nieuwste ontwikkelingen in de popmuziek. Er is dus zeker sprake van een mate van uitwisseling tussen docent en leerlingen. Of deze uitwisseling nu specifiek aan de leerlingen die in muziekstudio's repeteren te koppelen valt, wordt in dit onderzoek niet duidelijk. De indruk bestaat dat dit net zo goed gebeurt in reguliere muzieklessen en in informele contacten die niet specifiek met muziekstudio's te maken hebben.

Je zou kunnen spreken van een gradering van het niveau waarop het derde pedagogisch gebied te herkennen is. Deze schaal kan variëren van een nauwelijks te herkennen tot een volledig te herkennen derde pedagogisch gebied. Hierbij staat de eerstgenoemde docent het dichtst bij een volledig derde pedagogisch gebied en staan de andere docenten daar wat verder van af. Ons

onderzoek is te beperkt om precies te bepalen waar elke docent op deze schaal zich zou bevinden, mocht dit al wenselijk zijn.

Om een volledig derde pedagogisch gebied te laten ontstaan is er extra tijdsinvestering van de docenten nodig. Zij moeten het geen probleem vinden om buiten lestijden en betaalde uren om met leerlingen een speciale band aan te gaan. Daar moet je als docent maar zin in hebben en voor in de gelegenheid zijn. De genoemde docent is jong en heeft veel vrije tijd. Hij staat relatief dicht bij de leerlingen. Zijn deskundigheid wordt door alle leerlingen erkend en zijn adviezen worden gewaardeerd. Hij vindt het geen probleem om wat extra tijd te investeren. Dit lijken gunstige randvoorwaarden om een derde pedagogisch gebied te laten ontstaan. De overige docenten verkeren in andere situaties. Het is meer dan begrijpelijk dat zij, gezien de hoge werkdruk in het onderwijs, een grens trekken met betrekking tot extra tijdsinvestering. De mate waarin een derde pedagogisch gebied kan ontstaan, lijkt dus vooral door persoonlijke factoren te worden bepaald.

Deze laatste conclusie lijkt voor het hele concept van het derde pedagogisch gebied te gelden. De mate waarin het kan ontstaan, lijkt per situatie te verschillen. Het is een gebied dat niet, of in het geval van de genoemde docent onvoldoende, gefaciliteerd wordt in de vorm van betaalde uren. Haanstra (2008) ziet mogelijkheden om een derde pedagogisch gebied te creëren via de brede scholen. "De brede school zou mede een aanbod moeten organiseren tussen enerzijds de vrije tijd die kinderen zelf vormgeven en anderzijds de gestructureerde en intentionele leeractiviteiten die de schooltijd biedt" (p.70). Het naschools aanbod dat middelbare scholen realiseren zou deze functie kunnen hebben. De schoolbands die de genoemde docent leidt, kunnen hier een voorbeeld van zijn. Belangrijk is in deze en vergelijkbare situaties, dat de school wel kan initiëren en faciliteren, maar dat de docenten uit hun traditionele rol moeten kunnen stappen en in kunnen springen op de door de leerlingen zelf ontwikkelde initiatieven. In een geval van een schoolband zou dat bijvoorbeeld betekenen dat de leerlingen zelf het repertoire bepalen en zelf verantwoordelijk zijn voor het repetitieproces. De docent zal op zijn handen moeten gaan zitten en de waarde van het gerichte klooien in moeten zien. De docent kan daarbij natuurlijk op vraag van de leerlingen zijn expertise inzetten bij het aanleren of vereenvoudigen van partijen. Tot slot moet de directie van de school de docent daar ook voldoende betaalde uren tegenover zetten, zodat het niet meer van de bereidwilligheid en persoonlijke situatie van docenten afhangt of er een derde pedagogisch gebied ontstaat, maar dat dit een vast onderdeel is van het takenpakket van de docenten en een regulier aanbod van de school wordt.

4.1.5 Zijn de muziekstudio's een vorm van thuiskunst?

Dat het zelfstandig repeteren van bandjes in muziekstudio's buiten schooltijd een vorm van thuiskunst is, kunnen we vanuit de onderzoeksgegevens niet hard maken. Repeteren in schoolstudio's zou dan vergelijkbaar moeten zijn met een repetitieruimte buiten school, bijvoorbeeld een afgehuurde muziekstudio of een oefenruimte in een muziekschool. Bij de ene school is dat niet het geval. De muzikanten kunnen hier weliswaar zelfstandig repeteren, maar de muziekstudio voldoet niet aan de eisen waar een muziekstudio, volgens de leerlingen zelf, aan moet voldoen. De leerlingen geven aan dat ze hier weinig privacy hebben en de ruimtes slecht geïsoleerd zijn. Ook het instrumentarium is van slechtere kwaliteit dan in de muziekstudio waar ze normaal gesproken repeteren. Bij het repeteren buiten school voelt een band zich vrijer; er is dan geen docent en geen tijdslimiet.

Bij de andere school zijn de muziekstudio's beter te vergelijken met een oefenruimte buiten school. De studio's zijn er nieuw, er staan goede spullen in, ze zijn behoorlijk geïsoleerd en hebben weinig last van inkijk door medeleerlingen. Met andere woorden, bij het bepalen of het repeteren van scholieren in muziekstudio's gezien kan worden als thuiskunst, lijken de faciliteiten een belangrijke rol te spelen.

Net als bij het derde pedagogische gebied is er echter ook bij het begrip 'thuiskunst' geen strakke scheiding te trekken. Ook hier kun je spreken over de mate van thuiskunst. Het repeteren in de

muziekstudio's bij de ene school lijkt behoorlijk dicht tegen een volledige thuiskunst situatie aan te zitten, op de andere school staat het er wat verder van af. Daarbij hangt het ook af van wie je er op aanspreekt. Voor de ene band was er duidelijk geen thuiskunst situatie op school, voor een andere band op die zelfde school gold dat veel meer, omdat deze band geen andere repetitieuimte kende. De theoretische vraag is dus niet of, maar in welke mate er sprake is van thuiskunst bij het repeteren van bandjes in muziekstudio's. Hierbij moet dan gelijk worden meegenomen voor welke band op welke school je die vraag beantwoordt.

Een andere vraag die middelbare scholen zich kunnen stellen is: moet je als school muziekstudio's hebben die kunnen fungeren als professionele oefenruimtes, of zijn aparte ruimtes voor groepsopdrachten genoeg? Zoals in de volgende paragraaf blijkt richten veel groepsopdrachten zich op de muziek waar leerlingen zich thuis mee bezig houden: popmuziek. Wil je de groepsopdrachten goed kunnen uitvoeren, dan hoort daar dus ook goed popinstrumentarium bij. Het lijkt dus zinvol om genoeg te investeren in de inrichting van de muziekstudio's vanuit didactische overwegingen. Dat je daarmee muziekstudio's creëert die erg lijken op professionele oefenstudio's is een mooie bijvangst. Zij bieden de mogelijkheid om authentieke kunsteducatie en een derde pedagogisch gebied vorm te geven.

4.2 Het gebruik van muziekstudio's tijdens reguliere muzieklessen

De muziekstudio's worden tijdens de reguliere muzieklessen vooral gebruikt voor groepsopdrachten. Dat kan op twee manieren: de instrumenten die dezelfde partij hebben oefenen die partij gezamenlijk in een ruimte (alle gitaren bij elkaar in een studio), of meerdere heterogene groepjes gaan elk in hun eigen ruimte een opdracht uitvoeren (elk bandje een eigen studio). De leerlingen werken op beide scholen aan groepsstukken, individuele speelstukken of leren een specifiek (pop)instrument. Daarnaast werken de leerlingen aan compositieopdrachten. Ook krijgen de leerlingen zogenaamde 'vrije' opdrachten waarbij ze een eigen gekozen nummer mogen spelen. In de muziekstudio's kunnen ze zelfstandig repeteren zonder last te hebben van andere groepen.

De muzikanten uit ons onderzoek geven aan dat ze tijdens de les niet altijd effectief werken in de studio's. Sommige muzikanten geven zelfs toe dat ze er eigenlijk niks doen. Volgens hun bepaalt de samenstelling van de groep voor een groot gedeelte of er serieus gewerkt wordt. Als de groepsleden niet op dezelfde lijn zitten, of geen muzikale vrienden van elkaar zijn, wordt er niet hard gewerkt. Ook is de verleiding groot om dingen te gaan doen die niet met de opdracht te maken hebben door de aanwezigheid van veel instrumenten. De docenten komen volgens de muzikanten tijdens de reguliere lessen weinig in de studio's. De leerlingen maken misbruik van deze vrijheid en geven aan dat ze daarom niets doen. De docenten daarentegen, denken wel dat de leerlingen goed repeteren.

De muzikanten die wij hebben geïnterviewd overdrijven hun uitspraken misschien. Het is onwaarschijnlijk dat ze helemaal niets uitvoeren tijdens de muziekles, anders zouden ze het vak niet halen. En wat de muzikanten misschien zelf zien als niks doen, zien wij vanuit dit onderzoek als 'klooien'. Dit is misschien niet altijd productief klooien. We hebben geen opnames gemaakt tijdens de reguliere les en baseren ons alleen op interviews. In hoeverre leerlingen dus inderdaad maar wat aanklooien, of wellicht meer productief klooien, kunnen we niet zeggen.

Aan zowel bandleden als de docenten hebben we gevraagd hoe hun ideaalbeeld met betrekking op de muziekstudio's er uit ziet. Zij zijn het met elkaar eens. De elementen isolatie, goede spullen, privacy, dan wel toezicht en de grootte van de studio (op één school zijn de ruimtes wat krap) worden genoemd. De docenten op de ene school zouden er graag twee extra studio's bij willen hebben. De situatie op hun school lijkt voor verbetering vatbaar, de situatie op de andere school lijkt al behoorlijk ideaal.

4.3 Samenvatting

Om terug te komen op de hoofdvraag kunnen we het volgende samenvatten:

- Popbandjes spelen muziek die ze zelf hebben gekozen op basis van hun een muzikale voorkeur die genoeg door de bandleden gedeeld wordt.
- Onervaren bandjes spelen het origineel zo veel mogelijk na, maar houden daarbij wel rekening met hun eigen niveau.
- Muzikanten (die net beginnen) maken gebruik van notatie in verschillende vormen die veelal via het internet te vinden is.
- Muzikanten die eigen nummers spelen, spelen veelal op gehoor.
- De muzikanten zijn meestal niet autodidact en krijgen vrijwel allemaal les op hun instrument.
- De muzikanten leren veel via peer teaching.
- Bij bandjes met ervaring worden luisteren, optreden, improviseren en componeren geïntegreerd. Dit doelgerichte klooiën kan tot nieuwe nummers leiden.
- De leider in de band is vaak iemand met veel muzikale ervaring. In bandjes zonder duidelijke leider, nemen verschillende groepsleden initiatieven. Zij sturen elkaar aan.
- Onder de juiste voorwaarde kan er een derde pedagogische gebied ontstaan rond de muziekstudio's.
- Muziekstudio's worden tijdens reguliere lessen ingezet om verschillende groepjes leerlingen tegelijkertijd opdrachten uit te laten voeren die vooral gericht zijn op het leren bespelen van popinstrumentarium of het spelen of zelf ontwerpen van popnummers.

5. Discussie

Bij alle opmerkingen en conclusies die in de vorige paragraaf te lezen zijn moet steeds worden bedacht dat de reikwijdte van ons onderzoek zeer beperkt is. De onderzoeksgegevens hebben betrekking op die vier docenten die toevallig die vier bandjes bereid hadden gevonden om mee te werken. Een grootschaliger onderzoek, of een onderzoek met andere onderzoekseenheden had wellicht andere resultaten opgeleverd.

De bandjes hebben we slechts eenmaal geobserveerd. Hierdoor wij slechts een momentopname van hun repetitieproces hebben gezien. Het zou interessant zijn geweest om ze vaker te observeren, zodat we bepaalde ontwikkelingen in het repetitieproces zouden hebben kunnen volgen. Zeker in het licht van de verschillen die wij beschrijven tussen beginnende coverbandjes en ervaren muzikanten, zou dit een belangrijke toevoeging zijn geweest. Daarnaast beïnvloedde de aanwezigheid van een camera het repetitieproces. De bandjes gaven zelf aan dat ze achteraf toch beter hun best hebben gedaan, omdat ze werden gefilmd. Zouden we de bandjes vaker gefilmd hebben, dan zou dit effect waarschijnlijk verdwijnen. Kortom het langduriger observeren van de bandjes zou de betrouwbaarheid en de validiteit van ons onderzoek zeker hebben kunnen vergroten.

In de praktijk bleken er drie bandjes uit de onderbouw (tweede en derde klas) en een bandje uit de bovenbouw bereid om aan ons onderzoek mee te werken. Bij de docenten waren er twee met veel ervaring (>25 jaar) en twee die minder lang voor de klas stonden (<9 jaar). Twee ervan zijn naast hun docentschap beroepsmatig actief als muzikant (geweest), de andere twee zijn dat alleen in de vrije tijd. Daarnaast blijkt dat de inrichting van de muziekstudio's verschillen. Op de ene school is de situatie vrijwel ideaal, op de andere lijkt hij voor verbetering vatbaar. Op alle onderzoeksgebieden hebben we dus gedifferentieerde onderzoekseenheden getroffen. Hierdoor kunnen we lastig veralgemeniseren. Daarvoor is de steekproef veel te klein en de groep te heterogeen. Aan de andere kant kunnen we de onderzoeksvraag vanuit verschillende gezichtspunten benaderen. Dit levert binnen de reikwijdte van het onderzoek een rijk beeld op.

Aan de hand van interviews en observaties hebben we de theorie van Green (2002) getoetst. Green heeft in 1999 bandjes in een interview gevraagd hoe muzikanten in een band leren. Een belangrijk verschil met dit onderzoek van Green is, dat wij ook daadwerkelijk gekeken hebben hoe muzikanten dit doen. De uitspraken van de muzikanten in de interviews konden wij controleren aan de hand van onze observaties. Dit versterkt de validiteit van onze conclusies.

Op een aantal punten van de theorie van Green (2011) kunnen nuanceren. In ons onderzoek hebben we veel inzicht in de beweegredenen van muzikanten verkregen van henzelf en via hun docenten. De muzikanten in ons onderzoek zijn gemiddeld jonger dan de muzikanten in het werk van Green. Misschien vinden wij daarom niet alle kenmerken van het informeel leren van popmuzikanten die Green benoemde terug. Het is voor ervaren muzikanten makkelijker om op het gehoor muziek na te spelen. Ook de integratie van luisteren, optreden, improviseren en componeren die Green benoemt, is meer van toepassing op ervaren muzikanten dan op beginnende bandjes, blijkt uit ons onderzoek. Voor het repeteren van popbandjes in schoolstudio's is het daarom aan te raden de kenmerken van Green enigszins te herformuleren (zie 4.3).

Belangrijke kenmerken van het derde pedagogische gebied van Wilson (2011) hebben we in de praktijk terug gevonden. In hoeverre dit ideaalbeeld van Wilson ook leeft in het onderwijs is de vraag. Docenten en schoolleiding lijken er niet op aan te sturen. Wellicht dat de conclusies en aanbevelingen over dit onderwerp tot inspiratie kan leiden.

In de vorige twee paragrafen is duidelijk geworden dat we vooral aandacht hebben besteed aan het eerste gedeelte van onze hoofdvraag: 'hoe leren popbandjes?'. Het zou goed zijn geweest als we de tweede deelvraag, 'hoe worden muziekstudio's tijdens reguliere lessen gebruikt?' meer hadden onderzocht. Wij hebben in ons onderzoek louter gevraagd aan docenten en muzikanten hoe

zij de studio's gebruiken tijdens de les. Via observaties in de klas en in de muziekstudio's tijdens de reguliere muzieklessen, hadden wij hier een beter beeld van kunnen krijgen. De vraag of het beeld dat de leerlingen schetsen over het werken in de muziekstudio's tijdens reguliere lessen ook in de praktijk terug te zien is, zouden we dan hebben kunnen beantwoorden. Gebeurt er echt niets in de muziekstudio's of valt dat wel mee? Door tijdens reguliere lessen te observeren zou de validiteit van de beantwoording van de tweede deelvraag kunnen worden vergroot. De onderzoeksperiode was echter te kort om dit ook te kunnen realiseren.

Ook de manier waarop het informeel leren van popbandjes in de reguliere muzieklessen terugkomt is, in dit onderzoek onderbelicht gebleven. Via observaties hadden we daar meer informatie over kunnen verkrijgen. We hebben er in de interviews niet duidelijk genoeg naar gevraagd, omdat het beeld over informeel leren toen nog niet helder was. Hierdoor kunnen we ook geen uitspraken doen of er in de muzieklessen op beide scholen sprake is van authentieke kunsteducatie. Er lijken mogelijkheden te liggen, zoals Green (2011) heeft aangetoond. Of die mogelijkheden ook in de Nederlandse situatie worden benut zou echter wel eerst beter onderzocht moeten worden.

Hierbij moet worden aangetekend dat het de vraag is, of de manier waarop muzikanten repeteren in hun band te vergelijken is met hoe ze werken in een reguliere les in een muziekstudio. De samenstelling van een band die op vrijwillige basis bij elkaar komt is niet te vergelijken met die van een groepje leerlingen dat toevallig samen een muzikopdracht maakt. We hebben nu alleen de 'echte muzikanten' naar hun mening gevraagd. Om een beter beeld te krijgen van het gebruik van muziekstudio's in reguliere lessen, was het misschien beter geweest ook andere leerlingen te vragen naar hun ervaringen.

6. Aanbevelingen

Als laatste paragraaf willen we naar aanleiding van de conclusies en discussie een aantal aanbevelingen doen. Eerst beschrijven we aanbevelingen voor vervolgonderzoek, daarna die voor de praktijk.

6.1 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Ons onderzoek vraagt om vervolgonderzoek. De betrouwbaarheid zou sterk vergroot kunnen worden door het onderzoek op andere scholen met meer onderzoekseenheden te herhalen. Het zou daarbij goed zijn om een evenredig aantal bandjes van verschillend ervaringsniveau gedurende een langere tijd te observeren. Zo kan er meer gezegd worden over de ontwikkeling in het repetitieproces die bands doormaken. Onervaren bandjes lijken anders te repeteren dan ervaren bandjes. Kennis hierover zou waardevolle uitgangspunten kunnen opleveren waarmee groepsopdrachten in muzieklessen beter kunnen worden geformuleerd.

Bij een grotere steekproef zouden de conclusies die nu getrokken zijn op hun validiteit getoetst kunnen worden. Worden de conclusies die we getrokken hebben ten aanzien van de theorie van Green (2011) bevestigd of blijkt het bij een grotere steekproef toch anders te liggen? Zijn er andere rolverdelingen in bandjes te vinden? Zijn er meer situaties die in een hoge mate als een derde pedagogisch gebied aan te merken zijn in het land te herkennen?

Daarnaast zou het goed zijn om ook het gebruik van de muziekstudio's tijdens reguliere lessen te observeren. Daar zijn we in dit onderzoek niet aan toegekomen. Het zou de beweringen dat daar weinig efficiënt gewerkt wordt kunnen staven of ontkrachten. Door observaties van het werken in de muziekstudio's te koppelen aan een analyse van de instructie in de muziekles die er aan voorafgaat, de muzikale ervaring van de leerlingen, de inhoud van de opdracht en aan een beschrijving van de inrichting van de studio's, zouden er goede aanbevelingen voor het gebruik van de muziekstudio's kunnen ontstaan. Werken leerlingen niet goed in de studio, omdat de opdracht ze niet aanspreekt, de opdracht niet goed wordt uitgelegd, ze nog niet aan de opdracht toe zijn of dat de spullen het niet doen? Wat zijn de succesfactoren die er voor zorgen dat ze wel goed aan de slag gaan?

6.2 Aanbevelingen werken in de muziekstudio's

Ten aanzien van de praktijk is duidelijk geworden dat als je het vak muziek vanuit het musiceren wilt benaderen, muziekstudio's een praktische en didactische mogelijkheid bieden om goed met groepsopdrachten te kunnen werken. In een muziekstudio willen leerlingen goed kunnen werken aan een groepsopdracht of ongestoord kunnen repeteren met hun eigen bandje. Het strekt dus tot de aanbeveling om de studio's in te voorzien van apparatuur van goede kwaliteit die 'hufferproof' is, daarnaast te zorgen voor goede geluidsisolatie en ze zo in te richten dat er genoeg privacy voor de leerlingen is, maar er tegelijkertijd goede toezichtmogelijkheid voor de docenten zijn.

Wil je de informele manier van leren van popmuzikanten inzetten in de muziekles dan zijn volgende aandachtspunten belangrijk.

- Laat de muziekkeuze zoveel mogelijk door de leerlingen bepalen. Hou wel in de gaten of het nummer bij hun niveau past.
- Laat de leerlingen zelf de groepssamenstelling bepalen. Leerlingen werken beter samen als ze dezelfde muzikale interesse delen.
- Laat de leerlingen op hun eigen manier partijen uitzoeken via internet. Help ze eventueel bij het vereenvoudigen van partijen. Ervaren muzikanten kunnen op het gehoor naspelen.
- Stimuleer peer teaching. Leerlingen leren graag en snel van elkaar.
- Geef de leerlingen voldoende klooitijd. Ga op je handen zitten en grijp niet te snel in.

- Elke groepje heeft waarschijnlijk een informele leider. Spreek die aan als je een bepaald resultaat wilt bereiken.

Lucy Green heeft zelf in haar onderzoek een heel project opgezet waarbij verschillende Londense scholen deze informele manier van leren heeft toegepast. Van daaruit is een organisatie ontstaan die een website vol resources heeft: <https://www.musicalfutures.org/resources/c/informallearning>.

Of een derde pedagogisch gebied dat Wilson (2011) beschrijft kan ontstaan, hangt van een aantal randvoorwaarden af. Deze randvoorwaarden hebben te maken met het faciliteren van ontmoetingsplekken voor leerlingen en muziekdocenten. In het naschools aanbod van middelbare scholen zou dit kunnen geschieden, bijvoorbeeld bij het faciliteren van schoolbands. Belangrijk is dat de docenten dit niet op vrijwillige basis hoeven te doen. Dat zij de tijd wordt gegund binnen hun taakomschrijving om hier invulling aan te geven en hier ook gehonoreerd voor worden. Bij de invulling van zo'n derde pedagogisch gebied gelden voor de docent de aanbevelingen die hierboven zijn gedaan. Met andere woorden: leer de leerlingen de kunst van het klooiën.

Daarnaast kan een vorm van derde pedagogisch gebied ook binnen de les ontstaan als de docent zijn ervaringen als muzikant bewuster met de leerlingen deelt. Vrije opdrachten in de les zijn een uitgelezen kans om deze vorm van kennisoverdracht plaats te laten vinden tussen docent en leerling. Je kunt je tijdens de les in plaats van als docent ook als muzikant presenteren en de leerlingen als medemuzikanten zien.

Desiree Ceulemans: 'In mijn inleiding sprak ik over de kunstklas die ik iedere week dirigeer. Naar aanleiding van de uitkomsten van dit onderzoek, wil ik in de toekomst leerlingen meer verantwoordelijkheid geven. Leerlingen kunnen zelf de leiding nemen over een nummer. Hierdoor leren ze veel beter luisteren naar elkaar. In plaats van dat ik vertel hoe het nummer moet klinken, zal ik ze vaker naar het nummer later luisteren. Als de leerlingen zelf het nummer uitzoeken of de bijbehorende akkoorden opschrijven, bespaart dat mijzelf ook werk.'

Referenties

De Boodt, J. (2006). *De sculptuur van de popmuzikant: het culturele gedrag nader bekeken*. (licentiaatsscripte, Universiteit van Gent, België)

Green, L. (2002). *How popular musicians learn: A way ahead for music education*. London: Ashgate.

Green, L. (2006). Popular music education in and for itself, and for 'other' music: current research in the classroom. *International Journal of Music Education*, 24(2) 101-118

Green, L. (2011). De waarde van populaire muziek voor andere muziekgenres in muziekonderwijs op school. *Cultuur+Educatie* 31, 64-89

Haanstra, F. (2008). *De thuiskunst van scholieren*. Amsterdam: Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Lectoraat Kunst- en cultuureducatie.

Haanstra, F. (2011). Authentieke kunsteducatie: een stand van zaken. *Cultuur+Educatie* 31, 8-35

Wilson, B (2011). Het derde pedagogische gebied en leren leven in kunstwerelden. *Cultuur+Educatie* 31, 90-113

Bijlages

Bijlage 1: Topiclijst bands

Mogen we dit gesprek opnemen?

Ervaring band → zie vragenlijst

Muziekkeuze

- Als jullie een nieuw covernummer gaan instuderen: hoe bepalen jullie dan welk nummer dat wordt?
 - Hoe speelt jullie persoonlijke muzikale voorkeur een rol bij de keuze?
 - Hoe speelt de moeilijkheidsgraad een rol bij de keuze van het nummer?
 - Wie bepaalt welke nummer er worden gespeeld?
- Hoe lang zijn jullie al bezig met het repeteren van het nummer dat we hebben gezien?
- Maken jullie ook eigen nummers? → Ja? Dan komen we daar straks op terug.

Naspelen - peer teaching

- Hoe gaan jullie aan de slag met een nieuw cover nummer?
 - Spelen jullie het na op gehoor of gebruiken jullie notatie?
 - Maken jullie ook gebruik van media zoals You Tube of websites waar je akkoorden of tabs op kan vinden?
 - Leren jullie ook van elkaar?
- Wanneer zijn jullie tevreden met het resultaat? Wanneer zijn jullie klaar met repeteren?
- Als jullie een nieuw, eigen nummer gaan repeteren, hoe gaan jullie dan te werk?
 - Wat is het verschil tussen het instuderen van een cover en een eigen nummer?

Rolverdeling

- Zouden jullie iets kunnen vertellen over de rolverdeling in de band? Beslissen jullie alles samen?
 - Hoe wordt er in de band overlegd?
 - Wie geeft de cues?

Rol van de docent

- Komt de docent wel eens kijken?
 - Wat bespreken jullie dan?
 - Vertelt de docent weleens over eigen ervaring als muzikant?
 - Kan de docent van jullie leren denk je? Zo ja, wat kan hij leren?

Reguliere lessen

- Hoe worden de muziekstudio's gebruikt in de gewone muzieklessen?
- Komt er wat je doet in de muziekstudio's wel eens aan de orde in een gewone muziekles op school?

Thuiskunst

- Repeteer op school anders als op een andere plek?
- Wat is het verschil tussen het repeteren op school en op een andere locatie?

Afsluiting

- Als je gebruik mag maken van de muziekstudio in de gewone muziekles, hoe ziet jullie ideale muziekles er dan uit?
- Wat willen jullie nog vertellen over de muziekstudio's?
- Hebben jullie nog vragen over het onderzoek?

Dank jullie wel voor het meewerken aan het interview

Bijlage 2: Vragenlijst bands

Voornaam: _____ Bandnaam: _____
Achternaam: _____ Instrument: _____
Leeftijd: _____ Klas: _____

Hoelang bespeel je je instrument?

Hoe heb je je instrument leren spelen? Bijvoorbeeld op de muziekschool, rockschool of zelf...

Hoelang spelen jullie al samen?

Hoe zijn jullie bij elkaar gekomen?

Heb je wel eens in een ander bandje gespeeld? Zo ja, hoe lang?

Hoe vaak repeteren jullie?

Repeteren jullie alleen op school of ook op andere locaties?

Bijlage 3: Topiclijst docenten

Heeft u er bezwaar tegen dat we dit gesprek opnemen?

Ervaring docent

- Welke opleiding heeft u gehad?
- Hoe lang bent u aan het werk in het VO als muziekdocent?
- Hoe lang werkt u op deze school?
- In welke bouwen geeft u les?
- Hebben jullie eindexamen muziek op school?
- Hoe actief bent u op dit moment of in het recente verleden als muzikant?
 - o Aantal optredens / repetities
 - o Structureel / incidenteel

Muziekstudio's

- Niet elke school heeft muziekstudio's. Waarom deze school wel?
 - o Wat was het doorslaggevend argument dat er voor zorgde dat deze studio's gerealiseerd kunnen worden?
- Heeft de mogelijkheid om ruimte te bieden aan bandjes om buiten de lessen om te repeteren een rol gespeeld bij de realisatie van de muziekstudio's?
- Welke regels gelden er rond het oefenen in de studio's buiten de reguliere lessen?
- Wat gebeurt er volgens u in de muziekstudio's buiten de reguliere lessen?
 - o Komt u wel eens kijken?
 - o Hoe denkt u dat de leerlingen werken als ze zelfstandig aan het oefenen zijn in een muziekstudio?
- Lucy Green beschrijft vijf kenmerken van de manier waarop popmuzikanten leren. In hoeverre herkent u deze kenmerken?
 - o De keuze van de liedjes wordt door de persoonlijke voorkeur van de bandleden bepaald
 - o Popmuzikanten spelen voornamelijk op het gehoor na, ze gebruiken weinig notatie
 - o Veel popmuzikanten zijn autodidact en leren vooral via peer teaching
 - o Popmuzikanten spelen nummers in een willekeurige volgorde (dus niet van makkelijk naar moeilijk) en het liefst in het geheel.
 - o Popmuzikanten integreren luistere, improviseren, componeren en optreden

Reguliere lessen

- Welke meerwaarde ziet u in het gebruik van muziekstudio's tijdens de reguliere lessen?
- Past u de inhoud van de muzieklessen aan op de mogelijkheid om de muziekstudio's te gebruiken?
 - o Kunt u een voorbeeld geven?
 - o Wat is het verschil met lesgeven met of zonder muziekstudio's?
- Past u de manier van leren die u ziet in de muziekstudio's toe in de reguliere lessen?*

Verhouding docent-leerling

- Wat bespreekt u met de leerlingen die in een band zitten over het spelen in een bandje?
- Deelt u uw ervaringen als muzikant met leerlingen die spelen in een band?
 - o Kunt u wat voorbeelden geven?
 - o Hoe stimuleert u de leerlingen om als popmuzikant serieus aan de slag te gaan?
- Vindt u zelf dat u een voorbeeldfunctie als muzikant heeft naar de leerlingen?
 - o Hoe draagt u die rol uit?
 - o Kunt u voorbeelden geven?
- Is er een groepje muzikale leerlingen waarmee u buiten de lessen om regelmatig contact heeft?
- Wat kunt u zelf leren van de leerlingen?

Afsluiting

- Als u kijkt naar het functioneren van de muziekstudio's, hoe ziet dan uw ideale situatie eruit?
- Heeft u nog iets toe te voegen aan het interview?
- Heeft u nog vragen over het onderzoek?

Dank u wel voor het meewerken aan het interview.

Bijlage 4: Codebomen

Codeboom 'waarom zijn er muziekstudio's op school' (paragraaf 3.2.1)

label	thema	kernthema
Visie van muziek	onderwijskundig niveau	waarom muziekstudio's
Negentig procent van de muziekles is praktijk		
Muziek is een praktisch vak		
Er wordt niet meer klassikaal les gegeven		
Manier van leren past niet bij het lokaal		
Werken in groepjes		
Er zijn muziekklassen bij gekomen		
Dalend aantal leerlingen	beleidsniveau	
docenten hadden het verdiend veel geven aan school		
De school kreeg nieuwbouw		
Aantrekken van muzikanten uit de omgeving		
Profilering van de school		
Muziek is een sterk vak op school		
De hele dag door muziek maken	overlast	
Muziek door de hele school		
Klachten van collega's		
Veel geluidsoverlast		
Het lokaal is te klein	verouderd	
Alle spullen gaan snel stuk		
Er waren geen / niet genoeg instrumenten		

Codeboom 'zicht op het repetitieproces' (paragraaf 3.2.2)

label	thema	kernthema
weinig zicht op repetitieproces	betrokkenheid docent	zicht op repetitieproces
wel zicht op repetitieproces		
als fouten worden geconstateerd door docent wordt er uiteindelijk wel verbeterd		
aanwezigheid docent verandert repetitieproces		
repetitieproces is verantwoordelijkheid van leerlingen zelf	eigen verantwoordelijkheid	
ook organisatie van repetitie is verantwoordelijkheid van leerlingen zelf		
er wordt niet effectief gerepeteerd	effectiviteit	
leerlingen repeteren zonder plan		
er wordt veel gediscussieerd		
onervaren groepjes doen maar wat en vragen om hulp als het niet klinkt		
ervaren muzikanten helpen elkaar en kunnen zelf fouten analyseren		
effectiviteit is niet verplicht buiten lessen om		
optreden werkt motiverend	motivatie	
leerlingen werken goed uit zichzelf		
motivatie komt doordat ze uit eigen wil komen		
leerlingen werken goed uit zichzelf in de les		
tijdens de muziekles met gerichte opdracht studio in	invloed reguliere muziekles	
buiten de lessen wordt er vaak voor muziekopdrachten geoefend in studio's		
controleren of men zich aan de regels houdt	praktische regels	
zichtbaarheid is belangrijk voor docent		

Codeboom 'muziekkeuze' (paragraaf 3.2.3)

label	thema	kernthema
afwijkende stijl	muzikale voorkeur	muziekkeuze
muzikale voorkeur bepaalt keuze		
muzikale voorkeur bepaalt speelwijze		
muziekkeuze bepaald door uitvoering		
muziekkeuze wordt niet bepaald door waar je naar luistert		
geen muzikale voorkeur		
muzikale voorkeur overlapt gedeeltelijk		
muzikale voorkeur van elkaar beïnvloeden		
gezamenlijke muzikale voorkeur		
als een nummer bandleden niet aan staat spelen ze niet mee		
een leerling is muzikaal leider op grond van expertise	rolverdeling muziekkeuze	
bandleider		
een leerling komt met ideeën		
een leerling bepaalt keuze		
ideeën doordrammen		
niemand speelt iets tegen zijn zin		
iedereen kan voorstellen doen		
via what's app voorstellen doen		
anderen passen zich aan		
geen ruzie over muziekkeuze		
een leerling komt met ideeën		
niemand speelt iets tegen zijn zin		
docent kan structuur aanbrengen in repeteren		repetitieproces
effectiviteit van repeteren		
leerlingen met hoger muzikaal niveau kunnen arrangement aanpassen		
leerlingen willen precies origineel naspelen		
leerlingen met hoger muzikaal niveau repeteren effectief		
repeteren zonder plan		
niveau van de leerlingen is belangrijk	moeilijkheidsgraad	
keuze bepaalt door moeilijkheidsgraad		
partijen aanpassen		

Codeboom 'het gebruik van notatie' (paragraaf 3.2.4)

label	thema	kernthema
Alleen tekst van de zang	bladmuziek / uitgeschreven	notatie
Teksten na verloop uit het hoofd		
Wil wel noten leren lezen		
Docent op school schrijft de akkoorden uit.		
Privé docent schrijft de noten uit		
Piano leest noten		
Geen gebruik van notatie		
Bladmuziek in de minderheid		
Letters op papier		
Voor elkaar opschrijven		
Noten worden in het begin opgeschreven		
Prive docent schrijft muziek uit		
Docent op school schrijft muziek uit		
Volgorde is uitgeschreven		
Tabs van internet voor gitaar en drums	internet	
Bas speelt grondtoon van de gitaar akkoorden		
Noodzaak om akkoorden uit te zoeken		
YouTube tutorials		
Letten op een specifiek instrument		
Akkoordenschema's		
Letten op overgangen op YouTube		
YouTube gebruiken om inspiratie op te doen		

Codeboom 'peer teaching' (paragraaf 3.2.5)

label	thema	kernthema
Goed luisteren naar wat iedereen speelt	luisteren naar elkaar	peer teaching
Percussie let goed op de drum		
Elkaar inspireren		
Luisteren wat er precies gebeurt		
Liedje was al bekend	naspelen op gehoor	
Nooit iets opschrijven		
Opnemen en onthouden		
Gitaristen zoeken het zelf uit op gehoor want ze kunnen geen noten lezen		
Afhankelijk van de leeftijd		
Toetsen leren het vaak uit hun hoofd		
Mensen om hun heen optrekken aan elkaar	autodidact	
Leren buiten school		
Autodidact niet echt noemen		
Iemand doet iets voor, van elkaar leren		
Helpen met de drumfill	elkaar helpen	
Samen de partij uitzoeken		
Gitaristen en bassisten vragen het aan elkaar		
Je eigen idee spelen en uitleggen aan elkaar		
Eigen speelstijl overbrengen		
Vragen stellen aan elkaar		
De een speelt voor de andere na		
De drummer legt de andere uit		
Van elkaar leren		

Codeboom 'Integratie' (paragraaf 3.2.6)

label	thema	kernthema
Pielen hangt af van het groepje	pielen	integratie
Pielen tot de pauze		
Blijven doorpielen omdat niemand de leiding neemt		
Meesterwerken zijn ontstaan door pielen		
De studio's zijn gemaakt om te klooiën		
Lekker bezig zijn als basis voor een nieuw lied		
Starten met een stom idee en de muzikanten voegen iets toe		
Ingevingen komen bij het jammen		
Volledig aan het kутten		
Ze zijn onbewust naar elkaar aan het luisteren	luisteren naar elkaar	
Het klonk saai dus hebben we er een break bij gedaan		
Luisteren of er iets leuks uit komt		
Componeren als er ergens een solo moet komen	componeren	
Doelbewust componeren		
Het kan zijn dat ze onbewust aan het componeren zijn		
Docent weet niet hoe ze pielen overzetten in een compositie		
Componeren is te moeilijk		
Je hebt veel inspiratie nodig om te componeren		
De inspiratie halen van internet		
Een nieuw stuk bedenken voor een leeg stuk in de muziek		
Ideeën beginnen thuis		
Tijdens het repeteren nadenken over hoe het er op het podium uit ziet	optreden	
In je achterhoofd houden wat de luisteraar hoort		

Codeboom 'rolverdeling' (paragraaf 3.2.7)

label	thema	kernthema
gezaamenlijk de leiding hebben	sociale structuur	rolverdeling
willekeurig iemand neemt de leiding		
zangeres neemt de leiding		
docent is de leider		
een leerling is muzikaal leider op grond van expertise		
bandleider		
bandleider is nodig		
geen leiding nemen		
bandlid neemt geen leiding		
bandlid volgt		
leiderschap wordt geaccepteerd		
anderen passen zich aan		
enkelē hebben ideeēn		
een leerling komt met ideeēn		
degene die idee heeft is projectleider		
frontman is niet de baas		
samenstelling van de band kan variēren		
docent is bandlid		
niet overleggen, maar doen	overleg structuur	
overleggen met leider is mogelijk		
overleggen over muzikale parameters		
drummer telt af	samenspelen	
degene die begint geeft cues		
drummer begint gewoon met spelen		
cues tijdens nummers worden niet gegeven, iedereen volgt afspraken		
docent geeft cues		
drummer geeft cues		
bandleden houden elkaar in de gaten		
bandleden luisteren naar elkaar		
cues aan elkaar geven		
cues kunnen worden genegeerd		
bandlid stopt de rest dan ook		

Codeboom 'verhouding docent leerling' (paragraaf 3.2.8)

label	subthema	thema	kernthema
docent komt kijken in de les	aandacht voor bandjes	belangstelling docent	verhouding docent leerling
docent komt niet kijken buiten de les			
docent komt soms kijken buiten de les			
docent komt zeggen dat het zachter moet			
docent speelt soms wel eens mee in het muzieklokaal			
belangstelling van de docent wordt niet op prijs gesteld			
repeteren is ook voor gezelligheid			
buiten lessen om geen speciaal muziekgroepje	aandacht speciale groep		
binnen lessen wel speciale aandacht aan speciaal groepje			
buiten lessen om wel contact met speciaal groepje			
buiten lessen om contact met speciaal groepje ook over schoolresultaten			
leerlingen als privéleerlingen nadat ze school verlaten hebben			
duidelijke grens m.b.t. betrokkenheid bij school			
docent ziet eigen rol om leerlingen te stimuleren serieus muziek te maken			
docent ziet eigen rol om leerlingen te stimuleren serieus muziek te maken: ruimte geven			
docent ziet eigen rol om leerlingen te stimuleren serieus muziek te maken: belangstelling			
docent ziet eigen rol om leerlingen te stimuleren serieus muziek te maken: kritisch zijn			
docent geeft mogelijkheden door voor leerlingen om buiten school om muziek te maken			
docent ziet eigen rol bij voorlichting en hulp vervolgopleiding			
voor de inzet buiten lessen om wordt docent betaald			
inzet buiten lessen om groter dan beloning			
leerlingen komen naar docent toe met vragen			

docent vertelt over bandervaring	mate van overdracht	overdracht uitvoerend kunstenaar- schap	verhouding docent leerling
docent vertelt over bandervaring in de les			
docent vertelt anekdotes			
er wordt door anderen over de bandervaring van docent verteld			
docenten vertellen niet over bandervaring			
docent heeft geen bandervaring			
docent vertelt over ervaring als muzikant			
docent vertelt over beperkte ervaring als muzikant			
docenten geven tips als ze langs komen	tips		
docent vertelt over professionele houding als muzikant: betrouwbaarheid			
docent vertelt over professionele houding als muzikant: overtuigend spelen			
docent legt uit over spelen in een bandje			
uitleg docent: fouten maken mag bij spelen			
uitleg docent: fouten maken mag bij componeren			
ervaring als muzikant levert handigheden op die je kunt doorgeven aan leerlingen			
virtuoos spel levert aandacht op			
uitleg wordt vanuit docent geïnitieerd			
vragen van leerlingen zijn vaktechnisch			
informatie van docent is nuttig voor bandleden			
informatie van docent is niet nuttig voor bandleden			
tips worden gewaardeerd			
tips worden meegenomen			
professionele werkwijze docent (niks doen) komt ook voor bij band			
voorbeeldfunctie als muzikant	voorbeeld- functie		
voorbeeldfunctie zowel docent als muzikant			
voorbeeld functie als muzikant door voorspelen			
verschil tussen ervaring als muzikant tussen docenten	verschil tussen docenten		
docent die zelf geen muzikant is kan een geloofwaardigheidsprobleem krijgen			
binnen sectie muziek moeten er echte muzikanten zitten			
er is verschil tussen de input van docenten			
MD3 geeft alleen opmerking			
docent x speelt soms mee			
MD2 helpt je bij een partij			

docent kan leren van de onbevangenheid van leerlingen	onbevangenheid	wat kan docent van leerlingen leren	verhouding docent leerling
docenten kunnen leren dat het lukt als ze leerlingen hun gang laten gaan			
docent kan leren hoe je moet kloten			
docent kan van ideeën van leerlingen leren			
docenten kunnen leren dat ze vooral positieve feedback nodig hebben			
docent kan door leerlingen pedagogische en didactische vaardigheden leren			
docent past onbewust door leerling verworven vaardigheden toe			
docent is trots op leerlingen			
docent blijft bij de tijd door de muziekkeuze van de leerlingen	bij de tijd blijven		
docenten zijn goed bij de tijd			
docent kan de leerlingen ook voor zijn in muziekkeuze			
docent kan niets van leerlingen leren op het gebied van speelvaardigheid	speelvaardigheid		
docent kan bepaalde speelvaardigheid van leerling leren			
bandlid kan bepaald instrument beter spelen dan alle docenten			
bandlid wordt gewaardeerd door docenten om zijn spel			
docent kan mogelijk wat leren van leerling op gebied van speelvaardigheid			
docent denkt ten onrechte dat hij beter is dan leerlingen op het gebied van speelvaardigheid			
docenten hebben geen expertise op zanggebied			
docenten negeren bepaalde muzikestijl (metal) in hun lessen			
docenten hebben voorkeur voor bepaalde stijlen	ICT-vaardigheid		
docent kan ict vaardigheden van leerlingen leren			
docent is inhoudelijk kritisch op gebruik internet mogelijkheden			

Codeboom 'muziekstudio's als thuiskunst?' (paragraaf 3.2.9)

label	thema	kernthema
alleen op school repeteren	locatie	muziekstudio's als thuiskunst?
bijna altijd op school, 1 keer thuis gerepeteerd		
nooit op school repeteren		
er wordt ook in een betaalde oefenruimte gerepeteerd		
op school staan slechte spullen	materieel (on)gemak	
thuis staan betere spullen		
in de betaalde oefenruimte zijn betere spullen		
op school staat andere apparatuur waar je aan moet wennen		
in een andere oefenruimte staat andere apparatuur waar je aan moet wennen		
hard spelen op school leidt tot overlast voor anderen		
in de betaalde oefenruimte is goede isolatie waardoor je lekker hard kunt spelen		
weinig verschil tussen thuis en op school repeteren	vrijheid/bekeken voelen	
als de docent komt kijken heeft dat geen invloed (meer)		
thuis is vrijheid ietsje groter		
veel verschil tussen thuis en op school repeteren		
op school voel je je minder vrij		
op school voel je je snel bekeken		
docent klaagt over geluidsoverlast		
thuis repeteren heeft een andere vibe		
thuis is inspiratie door muzikale huisgenoten		
thuis is vrijheid groter door vertrouwde mensen		
op het podium voel je je niet bekeken		
zonder docent duurt repeteren langer		
als je betaalt voor een oefenruimte repeteer je anders	financiële prikkel	
als je betaalt voor een oefenruimte doe je meer je best		

Codeboom 'het gebruik van muziekstudio's tijdens de reguliere lessen' (paragraaf 3.2.10)

label	thema	kernthema
Groepjes opdrachten	opdrachten	reguliere lessen
Groepjes oefenen in de studio's		
Klassenopdrachten met de hele klas hetzelfde stuk		
Niet allemaal bij elkaar in 1 lokaal met dezelfde opdracht		
Gitaar opdrachten met de hele klas		
Hokken zijn tijdens de opdracht altijd in gebruik		
Bandjes opdrachten		
Andere opdrachten door de oefenstudio's		
Klassen splitsen		
Gerichte opdrachten per groepje in de oefenstudio		
Opdrachten worden beter gemaakt in de oefenstudio		
Presenteren voor de klas		
Zelf een nummer schrijven		
Steeds dezelfde opdrachten		
Gitaar opdrachten in groepjes		
Als band in de lokaal spelen	Green in de les	
In de les ben je niet aan het pielen		
In de les is niet zoals oefenen in de band		
Pielen heeft onbedoelde bij resultaten		
Zelf veel uitzoeken in de les		
In de les is het wel zoals oefenen in de band		
Ze leren van elkaar		
Vrije opdracht in de les		
Bovenbouw is veel zelfstandiger		
Niks doen in de oefenstudio's tijdens de les	motivatie	
Vriendschap in de klas zorgt voor een betere motivatie voor de opdrachten		
Kieskeurig zijn voor welk groepje je wilt		
Leuke opdrachten (drumopdrachten) zorgen voor betere motivatie		
Serieuze leerlingen doen wel wat		
Toezicht met camera's zorgt voor motivatie		
Leerlingen voelen zich verantwoordelijk		
Muzikale leerlingen doen wel wat		
Als de docent lang komt ga je harder werken		
Vooruit werken aan nieuwe opdrachten		
Je hebt veel vrijheid in de oefenstudio		
Ongestoord oefenen zonder afleiding		
Prettige onbedoelde bij resultaten		

Codeboom 'het ideaalbeeld van muziekstudio's' (paragraaf 3.2.11)

label	thema	kernthema
Bandopstelling met microfoon	inrichting	ideaalbeeld
Computers met opname mogelijkheden en gehoortraining		
DJ set in alle ruimtes		
Docent met ervaring koopt de instrumenten		
Geen slechte goedkope spullen		
Materiaal moet hufferproef zijn		
Van elk instrument 1 in een oefenstudio		
Nieuwe instrumenten		
Te veel dezelfde of verkeerde instrumenten		
Materiaal moet snel vervangen worden als het stuk is		
De oefenstudio afsluiten	eisen aan de ruimte	
Betere akoestiek voor de klassieke instrumenten		
Vaste bandopstelling		
Isolatie tegen geluidsoverlast		
Niet te groot		
Niet te klein		
Privacy, andere leerlingen niet kunnen meekijken		
Toezicht op kunnen houden door camera's		
Meer oefenstudio's	hoeveelheid oefenstudio's	
Genoeg ruimtes beschikbaar		
Meer lokalen		